

بررسی وضعیت منابع و مصارف هذفمندی یارانۀ مادر لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری

گروه پژوهشی نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی

مجموعه گزارش شماره ۲۷۸

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ

شناسه گزارش

عنوان	بررسی وضعیت منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
کد شناسه	۱۴۰۰-۹-۱۰۳۲۶
گروه پژوهشی	نظام‌های نوین برنامه‌ریزی، بودجه‌ریزی و مدل‌سازی
پدیدآورنده	مونا امیری
ناظر علمی	محمد جواد محسنی‌نیا و جمال کاکائی
طراح جلد	پدرام حاجی اسماعیلی
ناشر	مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری
تاریخ انتشار	دی‌ماه ۱۴۰۰
مطالب این گزارش لزوماً بیانگر نظر رسمی سازمان برنامه و بودجه کشور و مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری نیست.	
حقوق معنوی اثر به پدیدآورندگان و حقوق مادی آن، به مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری سازمان برنامه و بودجه کشور تعلق دارد و استفاده از آن با ذکر مأخذ بلامانع است.	
آدرس: تهران - خیابان نجات‌اللهمی - خیابان استاد جعفر شهری (سپند) - پلاک ۱۶ شماره‌های تماس ۰۲۱-۴۳۳۰۶۰۰۰ شماره پیام‌رسان ۰۹۹۲۱۵۷۵۸۴۳	
https://www.dfrc.ir/	

فهرست مطالب

صفحه	عنوان
أ.....	خلاصه مدیریتی.....
۱.....	مقدمه.....
۴.....	۱- یارانه و هدفمندسازی آن؛ مبانی نظری و تبیین مسئله.....
۴.....	۱-۱- مبانی نظری.....
۷.....	۲-۱- قانون هدفمند کردن یارانه‌ها از بعد منابع و مصارف.....
۸.....	۳-۱- هدفمند کردن یارانه‌ها در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی.....
۱۰.....	۲- منابع جدول تبصره (۱۴) موضوع هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.....
۱۴.....	۳- مصارف جدول تبصره (۱۴) موضوع هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.....
۱۴.....	۳-۱- مصارف غیرهدفمندی.....
۱۹.....	۳-۲- مصارف هدفمندی یارانه‌ها.....
۲۹.....	۳-۳- حمایت از تولید و اشتغال.....
۳۲.....	۴- مروری بر تفریغ بودجه سال ۱۳۹۹؛ تبصره (۱۴).....
۳۴.....	۵- جمع‌بندی.....
۳۵.....	منابع.....

فهرست جداول

صفحه	عنوان
۸	جدول ۱: منابع و مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها به استناد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها
۹	جدول ۲: منابع و مصارف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها به استناد بند (ب) ماده ۳۵ قانون برنامه ششم توسعه
۱۰	جدول ۳: اجزای منابع تبصره (۱۴) قوانین بودجه سنواتی و رشد آنها طی سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۱
۱۵	جدول ۴: رشد مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها و سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف در قوانین بودجه سنواتی و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۱۶	جدول ۵: مقایسه اعتبار بخش خزانه‌داری کل کشور در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سنواتی گذشته
۱۸	جدول ۶: مقایسه اعتبارات و نرخ رشد ردیف‌های مربوطه به بخش حمایت از تولید در بخش انرژی در سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۱
۱۹	جدول ۷: سهم پرداختی به آموزش و پرورش از کل مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها (۱۳۹۷-۱۴۰۱)
۲۱	جدول ۸: سهم مصارف هدفمندی از کل مصارف هدفمندی یارانه‌ها
۲۴	جدول ۹: ردیف کاهش فقر مطلق در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۲۵	جدول ۱۰: سلامت عمومی در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۲۶	جدول ۱۱: ردیف مربوط به سازمان تأمین اجتماعی در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
۲۹	جدول ۱۲: اجزای بخش حمایت از تولید و اشتغال در قانون بودجه ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱

فهرست نمودار و شکل

عنوان	صفحه
نمودار ۱: تغییر سهم منابع (دریافتی‌ها) تبصره (۱۴).....	۱۲
نمودار ۲: مقایسه مصارف غیرهدفمندی در قوانین بودجه سنواتی ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به تفکیک مالیات بر ارزش افزوده و پرداختی به شرکت‌های انرژی.....	۱۵
نمودار ۳: سهم هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سنواتی ۱۳۹۷-۱۴۰۰.....	۱۷
نمودار ۴: مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.....	۲۰
نمودار ۵: سهم پرداخت یارانه نقدی و غیر نقدی و طرح حمایت معیشتی خانوار از کل پرداختی هدفمندی یارانه‌ها، ۱۴۰۱-۱۳۹۷.....	۲۱
نمودار ۶: یارانه شیر مدارس و یارانه کتب درسی را در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱.....	۲۸
شکل ۱: استفاده اهرمی از منابع دولت برای رشد اقتصادی در صندوق رشد و پیشرفت ایران.....	۳۱

خلاصه مدیریتی

قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در دی‌ماه سال ۱۳۸۸ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید و از آذرماه سال ۱۳۸۹، عملیاتی شد. پیش از تصویب برنامه ششم توسعه، منابع و مصارف قانون یاد شده در قوانین بودجه سنواتی به شیوه کلی ارائه می‌گردید. از سال ۱۳۹۶ و به استناد بند (ب) ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، دولت به منظور ایجاد شفافیت در اجرای قانون، مکلف به ارائه دریافت‌ها و پرداخت‌های مرتبط با قانون هدفمند کردن یارانه‌ها- در جدول جداگانه- همراه با بودجه‌های سنواتی شد. از این‌رو، از سال ۱۳۹۵ به این‌سو، منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها ذیل تبصره (۱۴) قوانین بودجه سنواتی لحاظ شده است.

منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۴۱ درصد رشد داشته و از حدود ۳۳۴۵ هزار میلیارد ریال به ۴۷۰۷ هزار میلیارد ریال رسیده است. قابل ذکر است سهم صادرات فرآورده‌های نفتی (ردیف (۲) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه)، منابع حاصل از اصلاح نرخ گاز (ردیف (۵) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه) و فروش داخلی آن (ردیف (۳) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه)، بیش از ۷۰ درصد از ستون منابع تبصره (۱۴) را به خود اختصاص داده است.

مصارف هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، از سه بخش اصلی «مصارف غیرهدفمندی»، «هدفمندی یارانه‌ها» و «حمایت از تولید و اشتغال» تشکیل شده است. نقطه قوت لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، در کاهش سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف موضوع جدول تبصره (۱۴) است؛ به طوری که سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف، از ۵۵,۵ درصد در قانون بودجه ۱۳۹۷ به ۲۸,۵ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، تقلیل یافته است. از سوی دیگر در لایحه مزبور، سهم مصارف هدفمندی، ۵۵,۶ درصد و ۴۸,۲ درصد نیز نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش یافته است.

سهم پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی و طرح حمایت معیشتی خانوار از کل پرداختی هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی روند کاهشی داشته و از ۶۸,۲ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به ۲۸,۲ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رسیده است.

بر اساس بند (ب) تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی با همکاری سازمان هدفمندسازی یارانه‌ها و با استفاده از پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان موظف است حداکثر ظرف سه ماه پس از ابلاغ قانون بودجه سال ۱۴۰۱، ضمن دهک‌بندی درآمدی کلیه خانوارهای یارانه‌بگیر نسبت به حذف یارانه نقدی و طرح معیشتی خانوارهای پردرآمد اقدام نماید تا منابع حاصل، صرف پرداخت یارانه برای حمایت از اقشار آسیب‌پذیر با اولویت خانوارهای تحت پوشش و پشت نوبتی نهادهای حمایتی شود.

ذکر این نکته حائز اهمیت است که بر اساس گزارش تفریح بودجه سال ۱۳۹۹، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در این سال، تعداد ۲۳,۰۳۳,۵۰۵ نفر یارانه‌بگیر سه دهک بالای درآمدی را شناسایی نمود؛ در حالی که در سال یاد شده، اقدامی مبنی بر معرفی خانوارهای شناسایی شده به سازمان هدفمندی‌ساز برای حذف از لیست یارانه‌بگیران صورت پذیرفت.

درنهایت، از مجموع ۷۴۲,۹۰۰ میلیارد ریال اعتبار در نظر گرفته شده برای حمایت از تولید و اشتغال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۶۶۳,۹۰۰ میلیارد ریال (۸۹ درصد) به صندوق پیشرفت و عدالت ایران تخصیص یافته است. درواقع، یکی از رویکردهای اساسی در اصلاحات ساختاری بودجه، تغییر از ردیف‌محوری به برنامه‌محوری است. مجموع تعداد منابع و مصارف جدول تبصره (۱۴) موضوع هدفمندی یارانه‌ها از ۵۴ ردیف در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، به ۳۱ ردیف در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کاهش یافته است. همچنین، ایجاد ردیف بودجه مربوط به صندوق پیشرفت و عدالت ایران (توزیع ملی و استانی) و تشکیل ۳۱ صندوق برای تحقق رشد اقتصادی استان‌ها، مجموعاً به مبلغ ۶۶۳,۹۰۰ میلیارد ریال، حاکی از نگاه برنامه‌محوری در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ است.

مقدمه

مطالعه سیمای تاریخی پرداخت یارانه در ایران، حکایت از آن دارد که سابقه پرداخت یارانه - به مفهوم کنونی - به سال‌های دهه ۱۳۴۰ برمی‌گردد. پس از انقلاب اسلامی و با پایان جنگ تحمیلی، دولت در کنار اجرای برنامه‌های بازسازی، اقدام به حمایت از اقشار آسیب‌پذیر در قالب پرداخت یارانه ذیل برنامه اول توسعه نمود. از آنجایی که اندیشه و رویکرد حاکم در برنامه اول توسعه (۱۳۷۲-۱۳۶۸)، پیروی از الگوهای تعدیل ساختاری بود؛ در ابتدای دهه ۷۰، بحث کاهش و حذف یارانه‌ها به میان آمد که این امر در برنامه دوم توسعه (۱۳۷۸-۱۳۷۴) ملموس‌تر بود.^۱

در اواخر دهه ۷۰، نگرش کاهش یا حذف یارانه تعدیل و موضوع «هدفمندسازی یارانه‌ها» مطرح شد؛ به طوری که در قانون برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)، دولت مکلف شد تا با انجام مطالعات و بررسی‌های کارشناسی اقدامات قانونی به منظور هدفمند کردن پرداخت یارانه کالاهای اساسی و حامل‌های انرژی انجام دهد.^۲ از طرف دیگر، دولت نهم (۸۸-۱۳۸۴) هدفمندسازی یارانه‌ها را از موضوعات و محورهای اساسی طرح تحول اقتصادی^۳ قرار داده بود. در نهایت، قانون هدفمندی یارانه‌ها در سال ۱۳۸۸، با اهدافی چون هدفمند ساختن توزیع یارانه پنهان انرژی، افزایش کارایی در اقتصاد با واقعی کردن قیمت انرژی و کاهش شدت مصرف حامل‌های انرژی تصویب و در سال ۱۳۸۹ اجرایی شد.

به طور کلی، هدفمند کردن یارانه‌ها بر این فرض استوار است که بخش‌هایی از جامعه برای دریافت کمک‌های انتقالی در اولویت بیشتری هستند. در واقع، منظور از هدفمندسازی تعیین افرادی است که واجد شرایط دریافت کمک‌های انتقالی هستند؛ به نحوی که رفاه حاصل از پرداخت‌های انتقالی در اختیار فقرا قرار گیرد. از این رو،

-
۱. ختم‌شده‌های کلی سیاست‌های حمایتی در تبصره‌های «۱۶»، «۱۷»، «۱۹» و «۲۹» قانون برنامه دوم توسعه مشهود است.
 ۲. بر اساس ماده واحده قانون اصلاح مواد (۴۶) و (۴۷) قانون برنامه سوم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی مصوب ۱۳۷۹، دولت مکلف گردید تا با اقدامات قانونی به منظور هدفمند نمودن پرداخت یارانه کالاهای اساسی، نظام پرداخت یارانه را در راستای تحقق اهداف ذیل تغییر دهد:
 - منطقی کردن مصرف کالاهای یارانه‌ای و جلوگیری از قاچاق این نوع کالاها.
 - تشویق و توسعه سرمایه‌گذاری و حمایت از تولید داخلی کالاهای یارانه‌ای.
 - کاهش سهم طبقات با درآمدهای بالا و افزایش سهم طبقات با درآمد پائین از یارانه‌ها.
 - جایگزین نمودن تدریجی طرح‌های رفاه اجتماعی به جای پرداخت یارانه.
 - تأمین منابع برای سرمایه‌گذاری زیربنایی و محرومیت‌زدایی کشور و توسعه اشتغال.
 - توسعه اشتغال مولد با اعطاء وام از محل درآمدهای حاصل (به صورت وجوه اداره شده).
 ۳. طرح تحول اقتصادی، شامل هفت حوزه اصلی اقتصاد کلان در ایران بود. هدفمندسازی یارانه‌ها از موضوعات اساسی در طرح مذکور بود و اجرای آن در چهار فاز «شناسایی»، «اصلاح قیمت»، «شناسایی آثار» و «روش بازپرداخت» تعریف گردیده بود.

هدفمند کردن یارانه‌ها، یک برنامه صرفاً اقتصادی نیست، بلکه سیاست کلانی است که بر تمام جنبه‌های سیاسی و اجتماعی از جمله فقر و نابرابری اثرگذار می‌باشد (عابدی، ۱۳۹۴).

از آنجایی که استقرار نظام حمایت اجتماعی و پرداخت یارانه از سوی دولت، به‌عنوان بخشی از استراتژی‌های توسعه و برنامه‌های کاهش فقر است؛ بنابراین، پیش‌بینی منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی، ضرورت دارد. از سال ۱۳۸۹، دولت در تلاش برای درج منابع و مصارف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها ذیل یکی از تبصره‌های قوانین بودجه سنواتی بود که از سال ۱۳۹۵ به بعد، این مهم ذیل موضوع تبصره (۱۴) قوانین بودجه سنواتی لحاظ شده است.

در ابتدای اجرایی شدن قانون هدفمندی، بخشی از یارانه‌های حذف شده از مواد سوختی، مواد خوراکی، آب، برق و سایر اقلام به صورت نقدی و متوازن به آحاد جامعه پرداخت شد. توزیع همگانی یارانه‌ها، چالش‌هایی همچون تحمیل بار مالی بر بودجه دولت را ایجاد کرد. در این راستا، اولین اشاره به قطع یارانه خانوارهای پردرآمد در بند (ح) تبصره (۲۰) قانون بودجه سال ۱۳۹۴ صورت پذیرفت و معیار تشخیص این گروه از خانوارها از سوی دولت، بر اساس شرایط اقلیمی، بعد خانوار، محل سکونت و میزان درآمد تعیین شد. پس از آن، در تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۵، گروه خانوارهای حائز شرایط حذف یارانه‌های نقدی به‌طور مشخص معرفی شدند.^۱

سازمان برنامه و بودجه در سال ۱۳۹۸ در راستای تحقق سیاست‌های کلی اقتصاد مقاومتی و اصلاحات ساختاری بودجه، چارچوب کلی طرح اصلاحات سیاستی و ساختاری بودجه عمومی را با رویکرد قطع وابستگی مستقیم بودجه به نفت تهیه کرد. چارچوب کلی این طرح از ۴ محور اساسی تشکیل شده است که مسئله اصلاح نظام یارانه انرژی و اصلاح یارانه کالاهای اساسی در محور «درآمدزایی پایدار» و اصلاح نظام یارانه‌ها و بیمه در محور «هزینه‌کرد کارا» مورد تأکید قرار گرفته است.

-
۱. بر اساس تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۵، دولت موظف شد تا یارانه نقدی خانوارهایی که سرپرست آنها مشمول عناوین زیر هستند را حذف کند:
- کلیه تجار و صاحبان مشاغل آزاد که درآمد سالانه آنها حداقل ۳۵۰ میلیون ریال باشد.
 - نمایندگان مجلس شورای اسلامی، قضات و اعضای هیئت علمی دانشگاه‌ها و مؤسسات آموزشی و پژوهشی دولتی و غیردولتی، پزشکان و دندانپزشکان.
 - کلیه کارکنان دولت و قوای سه‌گانه و شهرداری‌ها و کلیه مؤسسات عمومی و مؤسسات عمومی غیردولتی و کلیه کارکنان نیروهای مسلح و بازنشستگان کشوری و لشکری و کلیه حقوق‌بگیران و مستمری‌بگیران مشمول تأمین اجتماعی و همه دریافت‌کنندگان حقوق و مستمری بخش دولتی و غیردولتی که دریافتی سالانه آنها بیش از ۳۵۰ میلیون ریال باشد.
 - کلیه مدیران و اعضای هیئت مدیره و بازرسان شرکت‌های دولتی و غیردولتی و وابسته به دولت و نهادهای عمومی غیردولتی و کلیه مدیران و اعضای هیئت مدیره و رؤسا و معاونان مناطق و شعب بانک‌ها و بیمه‌ها و مؤسسات مالی و اعتباری و کلیه کارکنان اشخاص حقوقی دولتی و غیردولتی که دریافتی سالانه آنها بیش از سیصد و پنجاه میلیون ریال باشد.
 - کلیه ایرانیان مقیم خارج از کشور.
 - کلیه اشخاصی که در سه دهک بالای درآمدی کشور هستند و در موارد فوق، ذکر نشده‌اند.

لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مبتنی بر سند تحول دولت^۱ و با لحاظ اصلاحات ساختاری مذکور تدوین شده است. گزارش حاضر درصدد است تا موضوع هذفمندی یارانها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سنواتی گذشته را مورد مطالعه و بررسی قرار دهد. بدین منظور، پس از بیان مسئله و مبانی نظری، موضوع تبصره (۱۴) از بعد منابع و مصارف تشریح می‌گردد. درنهایت پس از مروری اجمالی بر گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۹، جمع‌بندی و نتیجه‌گیری از مباحث مطروحه بیان می‌شود.

۱. سند تحول دولت شامل ۳۷ بخش است که ۱۲ بخش از آن، اقتصادی است. روح حاکم بر حوزه اقتصادی این سند عدالت‌محوری و مردم‌پایه بودن است. این سند از پشتوانه علمی و تجربی قوی برخوردار بوده و اهداف بیانیه گام دوم انقلاب در آن لحاظ شده است (شناسنامه قانون، ۱۴۰۰/۰۹/۲۰).

۱- یارانه و هدفمندسازی آن؛ مبانی نظری و تبیین مسئله

مطالعه هدفمند کردن یارانه‌ها با اقتصاد پیوند دارد و نقطه اتصال آن مخارج و هزینه‌های عمومی است که دولت در ابعاد سیاست اجتماعی به آن می‌پردازد. در واقع، یارانه یکی از ابزارهای حمایتی است که برای حمایت از قشرها و بخش‌های مختلف اقتصادی به کار می‌رود. همچنین علاوه بر جنبه اقتصاد کلان، به دلیل بهره‌مندی قشرهای وسیع و مختلف جامعه از یارانه و ملموس بودن و تأثیرگذار بودن آن بر روند زندگی و معیشت مردم، دارای ریشه‌های سیاسی و اجتماعی عمیقی نیز می‌باشد (کلانتری و رحیمی، ۱۳۷۵). در این بخش، پس از پرداختن به مبانی نظری یارانه و هدفمندسازی، روند اجرای آن در سال‌های اخیر در کشور مورد بحث و بررسی قرار می‌گیرد.

۱-۱- مبانی نظری

۱-۱-۱- یارانه

یارانه از نظر مفهومی، کمک رایگان و اعانه مالی دولت به مردم در زمان‌های معین معنا شده و عبارت است از حمایت از قشر خاص در حوزه‌های زمانی خاص به‌منظور تأمین رفاه اجتماعی از طریق کاهش هزینه‌ها (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۵). یارانه‌ها از جهات مختلفی از جمله اهداف دولت، نحوه طبقه‌بندی در حساب‌های ملی، انعکاس هزینه‌های یارانه در بودجه و نحوه توزیع تقسیم‌بندی می‌شوند.

الف) تقسیم‌بندی بر اساس اهداف دولت در پرداخت یارانه

از منظر اهداف دولت در پرداخت، یارانه‌ها به ۴ دسته قابل احصاء می‌باشند:

- **یارانه اقتصادی:** یارانه‌ای که دولت برای نیل به اهداف اقتصادی از جمله تخصیص بهینه، ثبات اقتصادی و توزیع عادلانه درآمد پرداخت می‌کند، یارانه اقتصادی نام دارد. این یارانه‌ها به‌منظور کاهش هزینه‌های تولید یا حمایت از مصرف‌کنندگان کالا و خدمات خاص پرداخت شده، به‌نحوی که دریافت‌کننده نحوه عمل خود را تغییر یا تعدیل کرده و از این طریق تولید یا مصرف کالای مورد نظر را تشویق نماید. بر این اساس، بیشتر یارانه‌های پرداختی جزء یارانه‌های اقتصادی محسوب می‌شوند.
- **یارانه توسعه‌ای:** این نوع یارانه‌ها برای کمک به ایجاد مؤسسات تحقیقاتی، مراکز اطلاعات پایه و انتقال علوم و فناوری جهت شتاب روند توسعه اقتصادی کشور پرداخت می‌شود.
- **یارانه اجتماعی:** به منظور تأمین اهداف اجتماعی پرداخت می‌شوند، اگرچه در پرداخت آن‌ها اهداف اقتصادی نیز می‌تواند مستتر باشد.

– یارانہ سیاسی: یارانہ‌ای که دولت‌ها برای هماهنگ نمودن اکثریت جامعه با مواضع سیاسی و اقتصادی دولت، در راستای تحکیم امنیت ملی پرداخت می‌نماید.

– یارانہ فرهنگی: برای حمایت از بخش فرهنگ و هنر این نوع یارانہ پرداخت می‌شود.

ب) تقسیم‌بندی بر اساس نحوه طبقه‌بندی یارانہ در حساب‌های ملی

از نظر حساب‌های ملی، یارانہ‌ها به دو دسته کلی یارانہ مستقیم و یارانہ غیرمستقیم تقسیم می‌شوند. یارانہ مستقیم، هزینه‌هایی است که دولت برای حفظ منافع جامعه هدف خود می‌پردازد و دریافت‌کنندگان یارانہ کاملاً مشخص هستند. در مقابل، یارانہ غیرمستقیم یارانہ‌ای است که جهت ثابت یا پایین نگه داشتن قیمت مصرف‌کننده و یا تضمین قیمت تولیدکننده اختصاص می‌یابد.

ج) تقسیم‌بندی بر اساس انعکاس هزینه‌های یارانہ در بودجه

یارانہ‌ها از نظر انعکاس یا عدم انعکاس در بودجه، به دو گروه آشکار و پنهان تقسیم می‌شوند. زمانی که کالا یا خدمتی از سوی دولت حمایت شود، اما هزینه‌های این حمایت در حساب‌های پرداخت یارانہ منعکس نگردد، می‌توان آن را یارانہ پنهان نامید. در مقابل، یارانہ‌های آشکار کمک‌های بلاعوض دولت هستند که جزء هزینه‌های دولت به حساب می‌آیند؛ بنابراین، تمامی یارانہ‌های مستقیم و غیرمستقیم در زمره یارانہ آشکار قرار می‌گیرند.

د) تقسیم‌بندی بر اساس نحوه توزیع یارانہ

از نظر توزیع، یارانہ‌ها در سه گروه یارانہ باز، یارانہ سرانه و یارانہ هدفمند طبقه‌بندی می‌شوند. یارانہ‌ای که بدون محدودیت و به میزان متفاوت و بسته به اینکه هر شخص چه میزان مصرف می‌کند، در اختیار همگان قرار می‌گیرد، یارانہ باز نامیده می‌شود؛ مانند یارانہ بنزین قبل از سهمیه‌بندی. یارانہ [کالابرج] به صورت مساوی میان افراد جامعه توزیع می‌گردد، یارانہ سرانه نامیده می‌شود. یارانہ‌های اعطایی به گروه هدف خاص مانند کارگران، کارمندان و ... تعلق می‌گیرد، یارانہ هدفمند نام دارد.

۱-۱-۲- دلایل و اهداف دولت برای اعطای یارانہ

توزیع درآمد و حمایت از گروه‌های نیازمند یکی از برنامه‌های مهم کشورهای در حال توسعه و توسعه‌یافته است، به طوری که امروزه شعار عدالت اجتماعی یکی از محوری‌ترین شعارهای دولت‌ها از جمله دولت ایران محسوب می‌شود (پرمه و حیدری، ۱۳۸۵). دولت‌ها همواره به دنبال کاهش هزینه‌های زندگی برای کل جمعیت و یا بخشی از جمعیت از طریق یارانہ قیمت کالاها و خدمات و یا انتقال نقدی درآمد هستند.

بنابراین، پرداخت یارانه مستلزم انتقال درآمد است. این انتقال می‌تواند بین دولت و بخش خصوصی یا میان گروه‌های مختلف بخش خصوصی صورت پذیرد. همچنین از لحاظ انتقال درآمد، پرداخت یارانه نوعی انتقال یک‌طرفه محسوب می‌شود (احمدزاده، ۱۳۹۳).

در مالیه عمومی، تخصیص منابع از وظایف اصلی دولت‌ها به شمار می‌رود؛ بنابراین، تخصیص منابع یارانه‌ای به گروه‌های هدف بر عهده دولت است. با این حال، تحقق این مهم امکان ایجاد دو نوع خطا را برای دولت‌ها فراهم می‌کند. خطای نوع اول، ممکن است اقشار آسیب‌پذیر و فقیر (گروه هدف) به‌خوبی شناسایی نشده و عده‌ای خارج از این چتر حمایتی قرار گیرند. خطای دوم، ممکن است افرادی که در گروه هدف نیستند به اشتباه وارد این چتر حمایتی شود (مرکز پژوهش‌های مجلس، ۱۳۸۵). بنابراین، اگر اعطای یارانه به‌صورت غیرهدفمند صورت پذیرد، صرفاً افزایش هزینه‌ها را بر دولت تحمیل می‌کند.

۱-۱-۳- نظام پرداخت یارانه در برنامه‌های توسعه پس از انقلاب اسلامی

با پایان جنگ و شروع برنامه اول توسعه، دولت در کنار اجرای برنامه‌های بازسازی به حمایت از اقشار آسیب‌پذیر جامعه در قالب پرداخت یارانه به کالاهای اساسی و ... پرداخت. در برنامه اول توسعه بعد از انقلاب اسلامی (۷۲-۱۳۶۸)، مقدار یارانه به‌طور قابل توجهی بالا بود. سیاست‌های کلی این برنامه به گونه‌ای بود که سیستم سهمیه‌بندی کالاها در چارچوب نظام تأمین اجتماعی به سمت افراد کم‌درآمد گرایش یابد. در این برنامه با توجه به تورم ۲۷،۱۵ درصد سال اول برنامه، ۵۶۵،۱ میلیارد ریال به‌طور مستقیم به تخصیص یارانه اختصاص یافت. یارانه در این برنامه نسبت به دوره جنگ از یک روند صعودی برخوردار گردید؛ به‌طوری که کل یارانه پرداختی در سال پایانی برنامه نسبت به سال اول ۱۴،۴ برابر شد (مهربانی، ۱۳۹۴).

در برنامه دوم (۷۸-۱۳۷۴)، سهم یارانه از بودجه عمومی روند کاهنده (سیر نزولی) به خود گرفت. به‌طوری که یارانه‌های پرداختی در برخی موارد کاهش و حتی حذف شد. در این برنامه علاوه بر پذیرش تعدیل در الگوی مصرفی، از یارانه‌ها به‌عنوان ابزاری جهت تعدیل توزیع درآمد استفاده گردید. یکی از تصمیمات مهم در این برنامه همانند برنامه قبلی فقرزدایی بود.

در برنامه سوم توسعه (۸۳-۱۳۷۹)، موضوعات مربوط به پرداخت یارانه‌ها در مواد (۳۶)، (۴۶)، (۱۹۶) و (۱۹۷) و ماده واحده اصلاحیه مواد (۴۶) و (۴۷) منعکس شد. به‌منظور نهادینه کردن امنیت غذایی، دستیابی تمامی افراد به غذای کافی و سالم، بهبود تغذیه مردم و کاهش بیماری‌های حاصل از سوءتغذیه و ارتقای سلامت جامعه و رفع سوءتغذیه خانوارهای کم‌درآمد، یارانه کالاهای اساسی اعطایی به نیازمندان، روستاییان و ساکنان مناطق کمتر توسعه یافته نسبت به سایرین افزایش یافته و در بودجه سال‌های ۱۳۸۲ و ۱۳۸۳، اعتبار اعطای کالابرگ‌های ویژه مناطق محروم در نظر گرفته شد.

در برنامه چهارم توسعه (۸۷-۱۳۸۴)، آنچه به شدت توجه سیاست‌گذاران و برنامه‌ریزان را به خود جلب نمود هدفمند کردن یارانه بود؛ به طوری که اجرای بند (الف) ماده ۶۴ قانون برنامه سوم در این برنامه نیز تداوم یافت.

همچنین، بر اساس ماده (۸۲) قانون برنامه چهارم دولت مکلف شد تا به منظور برقراری عدالت و ثبات اجتماعی، کاهش نابرابری‌های اجتماعی و اقتصادی، کاهش فاصله دهک‌های درآمدی و توزیع عادلانه درآمد در کشور و نیز کاهش فقر و محرومیت و توانمندسازی فقرا از طریق تخصیص کارآمد و هدفمند منابع تأمین اجتماعی و یارانه‌های پرداختی، برنامه جامع فقرزدایی و عدالت اجتماعی را به اجرا گذارد. به استناد این ماده و بر اساس ماده (۱۵۵) قانون برنامه چهارم، تهیه سند فرابخشی کاهش فقر و هدفمند کردن یارانه‌ها بر عهده وزارت رفاه و تأمین اجتماعی قرار گرفت (کیانی و همکاران، ۱۴۰۰).

۱-۲- قانون هدفمند کردن یارانه‌ها از بعد منابع و مصارف

هدفمندی در حوزه سیاست‌های تأمین اجتماعی و حمایت از اقشار آسیب‌پذیر به معنای کاهش سهم طبقات بالای درآمدی و افزایش سهم طبقات پایین درآمدی از حمایت‌ها است. در چنین شرایطی، علاوه بر حصول اطمینان نسبی از تحت پوشش قرار گرفتن اقشار آسیب‌پذیر، توزیع درآمد نیز بهبود می‌یابد (استوار محمودآبادی، ۱۳۹۶).

قانون هدفمندسازی یارانه‌ها در دی‌ماه سال ۱۳۸۸ در مجلس شورای اسلامی به تصویب رسید. در اردیبهشت‌ماه سال ۱۳۸۹، اجرای آزمایشی قانون هدفمندی یارانه‌ها در سه استان ایلام، گیلان و خراسان شمالی آغاز گردید و در نهایت از ۲۷ آذرماه سال ۱۳۸۹ عملیاتی شد.

بنابر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها مقرر شده است که دولت قیمت حامل‌های انرژی را به تدریج، به گونه‌ای اصلاح کند که تا پایان برنامه پنجم توسعه (سال ۱۳۹۴)، فروش داخلی فرآورده‌های نفتی با لحاظ کیفیت حامل‌ها و با احتساب هزینه‌های مترتب، حداقل معادل ۹۰ درصد فوب^۱ خلیج فارس، قیمت فروش داخلی گاز طبیعی معادل ۷۵ درصد و حداکثر معادل متوسط قیمت گاز طبیعی صادراتی (پس از کسر هزینه‌های انتقال، مالیات و عوارض) و قیمت برق و آب معادل قیمت تمام شده آن‌ها شود.

همچنین، به منظور جبران افزایش هزینه‌های ناشی از اصلاح قیمت حامل‌های انرژی برای خانوارها، تولیدکنندگان و بودجه عمومی دولت، تمهیداتی نیز برای بازتوزیع منابع حاصله بین خانوارها، تولیدکنندگان و

1. Free On Board (FOB)

قیمت یک کالا تا لحظه تحویل در روی کشتی است.

دولت در نظر گرفته شده است. جدول (۱)، جزئیات منابع و مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها بر اساس قانون فوق را نشان می‌دهد.

جدول ۱: منابع و مصارف هدفمندسازی یارانه‌ها به استناد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها

منابع (دریافتی‌ها)	مصارف (پرداختی‌ها)
خالص وجوه حاصل از اصلاح قیمت فرآورده‌های نفتی، آب، برق و گاز (موضوع مواد (۱) و (۳) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها)	ماده (۷) - حداکثر ۵۰ درصد از خالص منابع حاصله جهت: الف) پرداخت نقدی و غیرنقدی به خانوارها ب) اجرای نظام جامع تأمین اجتماعی برای جامعه هدف
	ماده (۸) - ۳۰ درصد از خالص منابع حاصله جهت کمک به تولید
	ماده (۱۱) - ۲۰ درصد از خالص منابع حاصله برای جبران آثار اجرای هدفمندی یارانه‌ها بر اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای بودجه دولت

مأخذ: قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، ۱۳۸۸.

به طور کلی مطابق قانون هدفمندی یارانه‌ها، دولت مکلف است تمام منابع حاصل از اجرای این قانون را به حساب خاصی به نام هدفمندسازی یارانه‌ها نزد خزانه‌داری کل واریز کند. وجوه واریزی در قالب قوانین بودجه سنواتی برای موارد درج شده در ستون مصارف (پرداختی‌ها) جدول (۱)، اختصاص خواهد یافت.

۱-۳ - هدفمند کردن یارانه‌ها در برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی

بر اساس قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (مصوب سال ۱۳۸۸)، دولت مکلف شده بود تا قیمت فروش داخلی بنزین، نفت گاز، نفت کوره، نفت سفید و گاز مایع، گاز طبیعی، برق و آب را به تدریج تا پایان برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه افزایش داده و منابع حاصل از آن را به نسبت ۵۰، ۳۰ و ۲۰ درصد به ترتیب صرف اعطای یارانه (نقدی، غیرنقدی و اجرای نظام جامع تأمین اجتماعی)، حمایت از تولید، جبران آثار افزایش قیمت‌ها بر اعتبارات هزینه‌ای و تملک دارایی‌های سرمایه‌ای خود کند؛ اما در عمل، توفیق تحقق این مهم میسر نشد. از این‌رو، از سال ۱۳۹۶ و در قالب برنامه ششم توسعه، دولت مکلف به ارائه دریافت‌ها و پرداخت‌های مرتبط با قانون هدفمند کردن یارانه‌ها همراه با بودجه‌های سنواتی گردید.

مطابق با بند (ب) ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، دولت باید در قوانین بودجه سالانه، دریافتی‌ها و پرداختی‌های هدفمندسازی یارانه‌ها را مطابق جدول (۲) ارائه دهد.

جدول ۲: منابع و مصارف قانون هدفمندسازی یارانه‌ها به استناد بند (ب) ماده ۳۵ قانون برنامه ششم توسعه

منابع (دریافتی‌ها)	مصارف (پرداختی‌ها)
کل دریافتی‌های حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها	مالیات بر ارزش افزوده
	سهم شرکت‌های تولید و توزیع‌کننده انرژی (به تفکیک شرکت‌ها)
	پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی به خانوارها
	کمک به بخش سلامت
	حمایت از تولید و اشتغال از طریق تأمین اعتبارات مربوط به اجرای قانون اصلاح الگوی مصرف انرژی ^۱ مصوب ۱۳۸۹/۱۲/۴ و قانون توسعه حمل و نقل و مدیریت مصرف سوخت ^۲ مصوب ۱۳۸۶/۹/۱۸
	حداقل مستمری خانوارهای مددجویان تحت پوشش کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی موضوع ماده ۷۹ این قانون

مأخذ: قانون برنامه ششم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران

۱. کاربرد انواع انرژی‌هایی که در کشور تولید، وارد و مصرف می‌شود، به‌گونه‌ای که بدون کاستن از سطح تولید ملی و رفاه اجتماعی، از اتلاف انرژی از نقطه تولید تا پایان مصرف جلوگیری کند و افزایش بازدهی و بهره‌وری، استفاده اقتصادی از انرژی، بهره‌برداری بهتر، کمک به توسعه پایدار و حفاظت از محیط‌زیست را باعث شود، بر اساس این قانون مدیریت و بهینه‌سازی می‌گردد.
۲. دولت موظف است سیاست‌های بخش حمل و نقل همگانی شهری را به‌گونه‌ای تنظیم کند که از ابتدای سال ۱۳۹۱ هجری شمسی در مجموع هفتاد و پنج درصد سفرهای درون‌شهری پوشش داده شده و سهم هر یک از بخش‌های حمل و نقل همگانی و مصرف سرانه بنزین در روز بر اساس جدول شماره (۲) این قانون باشد.

۲- منابع جدول تبصره (۱۴) موضوع هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی و لایحه

بودجه سال ۱۴۰۱

از سال ۱۳۹۵، به موضوع هدفمندی یارانه‌ها ذیل تبصره (۱۴) قانون‌های بودجه سنواتی پرداخته شده است. در این قسمت از گزارش، به بخش منابع (دریافتی‌ها) جدول تبصره (۱۴) پرداخته می‌شود. منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، قریب به ۴۱ درصد رشد داشته و از حدود ۳۳۴۵ هزار میلیارد ریال به ۴۷۰۷ هزار میلیارد ریال رسیده است. همچنین، منابع در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۱۱ ردیف بوده که در لایحه بودجه ۱۴۰۱ به ۶ ردیف کاهش یافته است. جدول (۳)، اجزای منابع تبصره (۱۴) را برای سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۶ نشان می‌دهد.

جدول ۳: اجزای منابع تبصره (۱۴) قوانین بودجه سنواتی و رشد آن‌ها طی سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۷* (میلیارد ریال-درصد)

رشد- درصد	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	منابع	ردیف
	لایحه	قانون	قانون	قانون	قانون		
-۲۰,۰۶	۷۵۴۰۷۷	۷۷۰۰۰۰	۷۷۰۷۳۷	۴۵۵۹۶۹	۵۷۲۴۰۷ **	دریافتی حاصل از فروش داخلی فرآورده‌های نفتی	۱
۳۲,۷۳	۱۸۶۱۵۲۲	۱۴۰۲۴۰۰	۸۸۸۰۰۰	۴۳۵۱۳۵	-	دریافتی حاصل از فروش صادراتی فرآورده‌های نفتی	۲
۱۱۱,۳۰	۸۴۷۵۲۶	۴۰۱۱۰۰	۳۰۹۵۹۳	۲۴۵۶۸۰	۱۷۵۹۸۵	دریافتی حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی با احتساب عوارض و مالیات ارزش افزوده	۳
-	-	۳۲۳۰۰۰	۲۵۹۹۰۶	-	-	خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها	۴
۰	۷۰۰۰۰	۷۰۰۰۰	-	-	-	صادرات LPG شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی ایران (در ۴ راستای توزیع با کارت الکترونیک و سامانه سدف)	۵
-	-	۱۵۰۰۰	-	-	-	افزایش قیمت گاز مایع فروش داخلی	۶
۱۵	۲۳۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	-	-	-	معوقات و مازاد درآمد	۷
-	-	۳۱۳۰۰۰	۲۴۳۷۶۶	۲۱۹۳۹۰	۲۱۷۷۸۵	دریافتی حاصل از فروش برق به مشترکان با احتساب عوارض و مالیات ارزش افزوده	۸
-	۹۴۴۰۶۸	-	-	-	-	منابع حاصل از اصلاح نرخ گاز سوخت پتروشیمی‌ها، پالایشگاه‌ها و صنایع پایین دستی، مجتمع‌های احیای فولاد و مصارف مربوط به یوتیلیتی شامل برق، آب، اکسیژن و غیره آنها معادل نرخ خوراک گاز پتروشیمی‌ها، صنایع سیمان و سایر صنایع معادل ۱۰ درصد نرخ خوراک پتروشیمی‌ها	۹

بررسی وضعیت منابع و مصارف هذفمندی یارانۀ گاز لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

ردیف	منابع	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد - درصد
		قانون	قانون	قانون	قانون	لایحه	
۱۰	دریافتی‌های حاصل از فروش آب	۲۲۱۶۳	۳۳۴۲۰	۳۱۰۰۰	۳۳۰۰۰	-	-
۱۱	سوخت نیروگاه‌ها	-	۱۷۸۱۰	۴۲۵۸	-	-	-
۱۲	جمع منابع	۹۸۸۳۴۰	۱۴۰۷۴۰۴	۲۵۰۷۲۶۰	۳۳۴۵۰۰۰	۴۷۰۷۱۹۳	۴۰٫۷۲

* مواردی که با خط تیره نشان داده شده‌اند، حاکی از عدم وجود ردیف مزبور در قانون بودجه سال مربوطه هستند.
 ** قانون بودجه سال ۱۳۹۷ تفکیکی میان فروش داخلی یا صادراتی فراورده‌های نفتی قائل نشده و در آیین‌نامه اجرایی نیز تنها به افزایش منابع حاصل از فروش داخلی فراورده‌های نفتی اشاره شده است. بنابراین، تمامی منابع حاصل از فروش این فراورده‌ها به حساب فروش داخلی گذاشته شده است.
 مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

به طور کلی، مفروضات در نظر گرفته شده برای منابع تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، بر اساس همسان‌سازی نرخ خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها و نرخ سوخت گاز صورت پذیرفته است. در همین راستا، نرخ خوراک پتروشیمی‌ها ثابت و بدون تغییر مانده است. نرخ سوخت پتروشیمی و نرخ سوخت گاز صنایع عمده معادل نرخ خوراک پتروشیمی‌ها و نرخ سوخت گاز سایر صنایع از ۱۰ درصد قیمت خوراک بدون تغییر در نظر گرفته شده است. همچنین، اصلاح قیمت گاز خانگی از طریق اصلاح پلکانی مصرف، معادل متوسط ۲۰ درصد قیمت برای مشترکین در دامنه الگوی مصرف افزایش نخواهد یافت. دیگر موارد از قبیل فراورده‌های نفتی همانند سال گذشته است.

در میان دریافتی‌ها (منابع) موضوع تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، سهم عمده افزایش در منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها به دریافتی‌های حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی با احتساب عوارض و مالیات ارزش افزوده (ردیف (۳) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه) اختصاص دارد؛ به طوری که دریافتی‌های مذکور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، به میزان ۱۱۱ درصد رشد داشته و از حدود ۴۰۱ هزار میلیارد ریال به ۸۴۷ هزار میلیارد ریال رسیده است.

همچنین در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، دولت منابعی را از کانال اصلاح نرخ گاز سوخت پتروشیمی‌ها، پالایشگاه‌ها و صنایع پایین‌دستی، مجتمع‌های احیای فولاد و مصارف مربوط به یوتیلیتی (ردیف (۵) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه) به میزان ۹۴۴ هزار میلیارد ریال در نظر گرفته که این موضوع، عامل دیگری بر افزایش منابع قانون هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ است.^۱

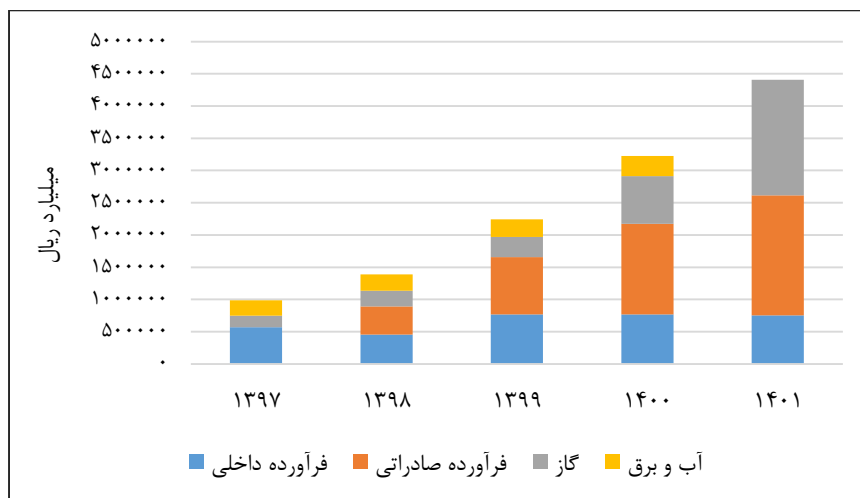
در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، سهم صادرات فراورده‌های نفتی (ردیف (۲) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه)، منابع حاصل از اصلاح نرخ گاز (ردیف (۵) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه) و فروش داخلی آن

۱. لازم به ذکر است که در ردیف ۷ قانون بودجه سال ۱۴۰۰ نیز، به افزایش قیمت گاز مایع فروش داخلی اشاره شده است.

ردیف (۳) منابع جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه، بیش از ۷۰ درصد از ستون منابع تبصره (۱۴) را به خود اختصاص داده است.^۱

به طور متوسط، طی ۱۰ سال اخیر به ترتیب فروش داخلی فرآورده‌ها ۳۰ درصد، فروش صادراتی فرآورده‌ها ۳۰ درصد و فروش داخلی گاز ۲۳ درصد بیشترین سهم منابع تبصره (۱۴) را تأمین کرده‌اند. تا سال ۱۳۹۶، شرکت‌های بخش انرژی موظف بودند تا سهم سازمان هدفمندی را از محل فروش پرداخت کنند؛ اما از سال ۱۳۹۷، این سازوکار برعکس شده و شرکت‌ها می‌بایست منابع مورد نیاز خود را از سازمان هدفمندی دریافت نمایند.^۲

نمودار (۱)، سهم منابع عمده از جدول تبصره (۱۴) را در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. در این نمودار، افزایش سهم فرآورده‌های صادراتی و گاز در سال‌های اخیر کاملاً مشهود است. همچنین در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ردیف «دریافتی‌های حاصل از فروش آب» و «دریافتی حاصل از فروش برق به مشترکان» که در سنوات گذشته جزء منابع تبصره (۱۴) بوده، حذف شده است.

نمودار ۱: تغییر سهم منابع (دریافتی‌ها) تبصره (۱۴)

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۱. سهم منابع نفتی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به سال‌های گذشته افزایش یافته که ناشی از دو تغییر مهم است. در وهله اول، تغییر سیاست حمایتی دولت از تخصیص ارز ترجیحی به کالاهای اساسی به سایر شیوه‌های حمایتی و در نتیجه افزایش نرخ ارز مبنای تسویه درآمدهای نفتی، موجب انعکاس منابع ریالی حاصل در این بخش شده است. بخش دیگری از این افزایش نیز ناشی از این است که دولت منابع حاصل از فروش خوراک میعانات گازی پتروشیمی‌ها را از تبصره (۱۴) به سرجمع منابع حاصل از نفت اضافه کرده است (معماریان و همکاران، ۱۴۰۰).

۲. میز نفت، ۱۴۰۰/۱۰/۷

مطابق با ماده (۳۹) قانون برنامه ششم توسعه و مواد (۱)، (۲) و (۳) قانون هذفمند کردن یارانه‌ها، دولت مکلف است قیمت حامل‌های انرژی را اصلاح نماید. نقطه قوت لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قوانین بودجه سنوات گذشته، اضافه شدن ردیف (۵) یعنی اصلاح نرخ گاز سوخت پتروشیمی‌ها، پالایشگاه‌ها و صنایع پایین-دستی، مجتمع‌های احیای فولاد و مصارف مربوط به یوتیلیتی است. در حال حاضر، قیمت برخی از شبه‌فعالیت‌های صنعتی کمتر از نصف قیمت‌های جهانی است، بنابراین در راستای حذف یارانه‌های پنهان، باید قیمت‌های حامل‌های انرژی اصلاح و به سطح فوب خلیج فارس برسد.^۱

1. <https://dolat.ir/detail/376185>

۳- مصارف جدول تبصره (۱۴) موضوع هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی و لایحه

بودجه سال ۱۴۰۱

بر اساس ترکیب مصارف ارائه شده در قانون هدفمندی یارانه‌ها (مصوب سال ۱۳۸۸)، سهم مصرف‌کنندگان، دولت و تولیدکنندگان از منابع حاصل از اجرای این قانون، به ترتیب ۵۰، ۲۰ و ۳۰ درصد است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۷، مصارف هدفمندی تنها چهار ردیف از جدول منابع و مصارف تبصره (۱۴) را به خود اختصاص داده بود و شامل پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی، کاهش فقر مطلق، ماده (۴۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) و یارانه نان و خرید تضمینی گندم بود.

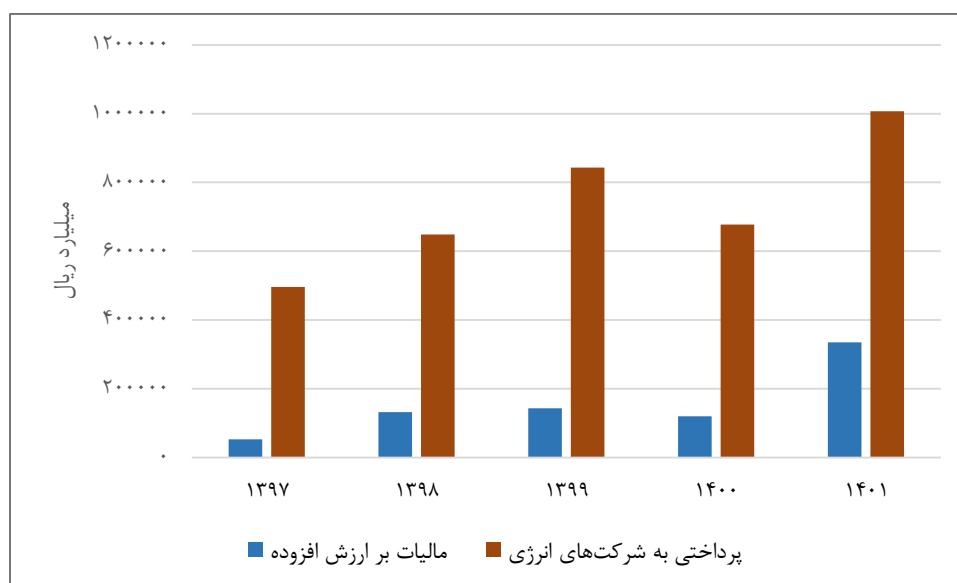
از سال ۱۳۹۸ به این سو، بخشی از مصارف هدفمندی به حمایت از تولید و اشتغال (موضوع بند (الف) تبصره (۱۸)) اختصاص یافت. در سال ۱۳۹۹، دولت سعی بر آن داشت تا اجزای مصارف هدفمندی یارانه‌ها را به صورت تفصیلی در جدول مربوطه درج نماید. در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، بیست و یک ردیف به مصارف هدفمندی یارانه‌ها اختصاص یافته بود.

مصارف (پرداختی‌ها) موضوع هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، از سه بخش اصلی «مصارف غیرهدفمندی»، «هدفمندی یارانه‌ها» و «حمایت از تولید و اشتغال» تشکیل شده است. بخش «حمایت از تولید و اشتغال» در دو سال اخیر (سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱)، به صورت مجزا در مصارف موضوع هدفمندی یارانه‌ها آورده شده است. در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۳۹۸، به این بخش ذیل مصارف «هدفمندی یارانه‌ها» پرداخته شده است. در ادامه، سه جزء اصلی مصارف جدول تبصره (۱۴) به تفصیل مورد بحث و بررسی قرار خواهند گرفت.

۳-۱- مصارف غیرهدفمندی

به استناد ماده (۱۱) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، مصارف غیرهدفمندی ۲۰ درصد از پرداختی‌های موضوع هدفمندی یارانه‌ها را به خود اختصاص می‌دهد. همچنین، بر اساس بند (ب) ماده ۳۹ قانون برنامه ششم توسعه، مصارف غیرهدفمندی به دو گروه «مالیات بر ارزش افزوده» و «سهم شرکت‌های تولید و توزیع‌کننده انرژی (به تفکیک شرکت‌ها)» دسته‌بندی می‌شود.

نمودار (۲)، به مقایسه مصارف غیرهدفمندی در قوانین بودجه سنواتی ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به تفکیک مالیات بر ارزش افزوده و پرداختی به شرکت‌های انرژی می‌پردازد. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، سهم مالیات بر ارزش افزوده و سهم پرداختی به شرکت‌های انرژی از کل مصارف غیرهدفمندی به ترتیب ۲۵ و ۷۵ درصد رشد داشته است.

نمودار ۲: مقایسه مصارف غیرهدفمندی در قوانین بودجه سنواتی ۱۳۹۷-۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به تفکیک مالیات بر

ارزش افزوده و پرداختی به شرکت‌های انرژی

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

جدول (۴)، رشد مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها و سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف را در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

جدول ۴: رشد مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها و سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف در قوانین بودجه سنواتی و لایحه

بودجه سال ۱۴۰۱ / میلیارد ریال - درصد

۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	مصارف غیرهدفمندی
لایحه	قانون	قانون	قانون	قانون	
۱,۳۴۲,۷۴۳	۷۹۷,۶۱۴	۹۸۶,۹۹۷	۷۸۰,۷۸۹	۵۴۸,۳۴۰	مجموع
۶۸,۳	۱۹,۲	۲۶,۴	۴۲,۴	-	رشد مجموع مصارف غیرهدفمندی نسبت به سال گذشته (درصد)
۲۸,۵	۲۳,۸	۳۹,۴	۵۵,۵	۵۵,۵	سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف (درصد)

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

به‌طور میانگین، رشد مصارف غیرهدفمندی در سال‌های ۱۳۹۸ تا ۱۴۰۱، سالانه به میزان ۲۹,۵ درصد بوده است. کمترین رشد آن در قوانین بودجه سنواتی به سال ۱۴۰۰ (به میزان ۱۹,۲ درصد) و بیشترین رشد آن به لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ (به میزان ۶۸,۳ درصد) اختصاص دارد.

نقطه قوت لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، در کاهش سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف موضوع جدول تبصره (۱۴) است؛ به‌طوری که سهم مصارف غیرهدفمندی از کل مصارف، از ۵۵,۵ درصد در قانون بودجه ۱۳۹۷ به ۲۸,۵ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، تقلیل یافته است.

همچنین در طی ۵ سال اخیر، سهم پرداختی به شرکت‌های انرژی از کل مصارف غیرهدفمندی کاهش یافته و از ۹۰,۳ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۷، به حدود ۷۵ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رسیده است. از طرف دیگر، سهم مالیات بر ارزش افزوده از کل مصارف غیرهدفمندی افزایش یافته و از حدود ۱۰ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به حدود ۲۵ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رسیده است.

۳-۱-۱- خزانه‌داری کل کشور

بخش مربوط به خزانه‌داری کل کشور در جدول تبصره (۱۴) از دو ردیف تشکیل شده است. در قوانین بودجه سنواتی سال‌های گذشته، ردیف مربوط به خزانه‌داری مفصل‌تر بیان شده بود که در سال ۱۴۰۱، طبقه‌بندی مربوطه تغییر کرده است. به‌عنوان نمونه در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی ان جی در بخش مربوط به خزانه‌داری کل کشور و دیگر بخش‌ها، آورده شده است؛ اما در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، این جزء در بخش هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع لحاظ شده است. جدول (۵)، به مقایسه اعتبار در نظر گرفته شده برای بخش خزانه‌داری کل کشور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ با قوانین بودجه سنواتی سال‌های گذشته می‌پردازد.

جدول ۵: مقایسه اعتبار بخش خزانه‌داری کل کشور در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سنواتی گذشته / میلیارد ریال -

درصد

رشد - درصد	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	مصارف غیرهدفمندی
	لایحه	قانون	قانون	قانون	قانون	
۷,۷	۹۸,۶۶۸	۹۱,۶۰۷	۱۰۰,۹۱۸	۹۶,۳۷۵	۵۰,۰۰۰	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده فرآورده‌های نفتی فروش داخلی
۷۴۵,۱	۲۳۶,۶۰۵	۲۷,۹۹۷	۲۳,۶۸۲	۱۵,۲۴۰	-	عوارض و مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی
۱۸۰,۳	۳۳۵,۲۷۳	۱۱۹,۶۰۴	۱۲۴,۶۰۰	۱۱۱,۶۱۵	۵۰,۰۰۰	مجموع

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

همان‌طور که در جدول (۵) ملاحظه می‌شود، عوارض و مالیات بر ارزش افزوده گاز طبیعی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ در مقایسه با قوانین بودجه سنواتی سال‌های گذشته به طرز چشمگیری افزایش یافته است. علت این امر، برنامه دولت برای اصلاح نرخ گاز در سال ۱۴۰۱ است.

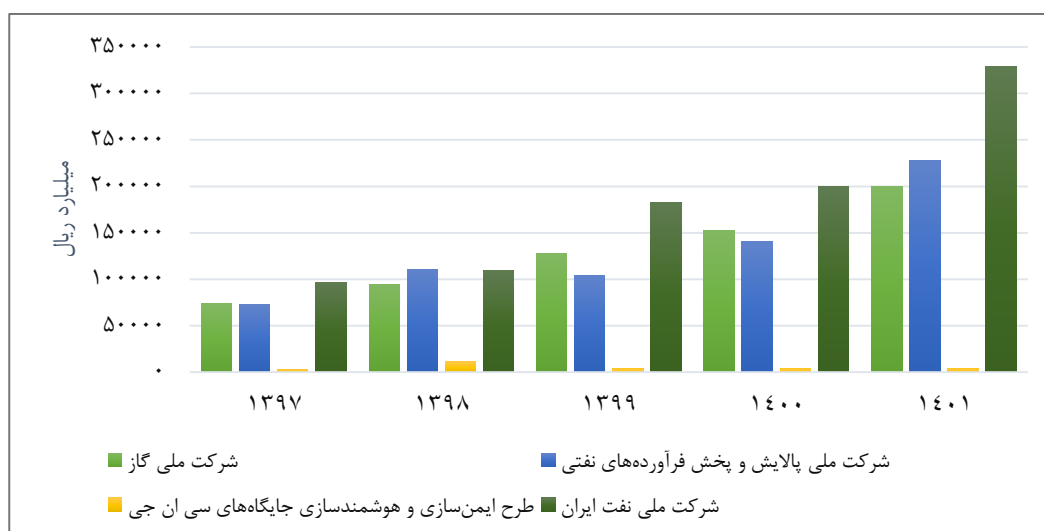
۳-۱-۲- هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع

هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع در بخش مصارف غیرهدفمندی جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، از ۴ بخش تشکیل شده است: بخش‌های «شرکت ملی گاز ایران»، «شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی»، «طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی ان جی» و «شرکت ملی نفت ایران».

نمودار (۳)، قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷-۱۴۰۰ را بر اساس طبقه‌بندی صورت گرفته در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد. هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، حدود ۵۴ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است.

همان‌طور که در نمودار (۳) مشاهده می‌شود، بالاترین درصد رشد مصارف غیرهدفمندی به ترتیب به شرکت ملی نفت ایران (۶۴,۷ درصد) و شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی (۶۲,۳ درصد)، اختصاص دارد. طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی ان جی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مشابه قانون بودجه سال ۱۴۰۰ بوده و رشدی نداشته است. رشد مصارف مربوط به شرکت ملی گاز ایران در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۳۱,۶ درصد است.

همچنین در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، سهم هر یک از بخش‌های هزینه تولید، انتقال و توزیع به این شرح در نظر گرفته شده است: شرکت ملی گاز ایران، ۲۶,۳ درصد؛ شرکت ملی پالایش و پخش فرآورده‌های نفتی، ۳۰ درصد؛ طرح ایمن‌سازی و هوشمندسازی جایگاه‌های سی ان جی، ۰,۵ درصد و شرکت ملی نفت ایران، ۴۳,۳ درصد.

نمودار ۳: سهم هزینه‌های تولید، انتقال و توزیع در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و قوانین بودجه سنواتی ۱۳۹۷-۱۴۰۰

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۳-۱-۳- حمایت از تولید در بخش انرژی

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مصارف یارانه‌ها در بخش «حمایت از تولید در بخش انرژی»، ردیف‌های ۸، ۹ و ۱۰ جدول تبصره (۱۴) را به خود اختصاص داده‌اند. ردیف ۸، به تعهدات دولت در بازپرداخت طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، گازرسانی، جمع‌آوری گازهای همراه و مشعل^۱ اختصاص دارد. ردیف مذکور از سال ۱۳۹۸ به این سو، در قوانین بودجه سنواتی لحاظ شده است. ردیف ۹، به تعهدات سوخت صرفه‌جویی شده در نیروگاه‌ها^۲ اشاره دارد که برای نخستین بار در جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ درج شده است.

با توجه به شیب منفی تراز گاز و تأمین مسئله سوخت‌رسانی به نیروگاه‌ها در فصل زمستان و همچنین پیک و ظرفیت عملی در فصل تابستان، تنوع‌بخشی به سبد عرضه انرژی، کاهش وابستگی گازی و حرکت به سمت انرژی تجدیدپذیر، اجتناب‌ناپذیر است. از این رو، سهم ۸۰ درصدی ساتبا از عوارض برق در تبصره (۶) و ایجاد ردیف بودجه برای تعهدات سوخت صرفه‌جویی شده در نیروگاه‌ها در تبصره (۱۴)، در راستای برنامه دولت مبنی بر ایجاد ظرفیت سالیانه ۲/۵ گیگاواتی انرژی تجدیدپذیر تدوین شده است (صابری، ۱۴۰۰). در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مبلغ ۳۰،۰۰۰ میلیارد ریال برای این مهم در نظر گرفته شده است.

ردیف ۱۰ از جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ به حمایت از طرح‌های توسعه، نگهداشت و حفظ ظرفیت تولید، انتقال و پخش فرآورده‌های نفتی اشاره دارد. این ردیف نیز از سال ۱۳۹۸ به قانون بودجه سنواتی اضافه شد. جدول (۶)، به مقایسه اعتبارات و نرخ رشد ردیف‌های مربوطه به بخش «حمایت از تولید در بخش انرژی» در سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۷ می‌پردازد.

جدول ۶: مقایسه اعتبارات و نرخ رشد ردیف‌های مربوطه به بخش حمایت از تولید در بخش انرژی در سال‌های ۱۴۰۱-۱۳۹۷

میلیارد ریال - درصد

شرح	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد - درصد
	قانون	قانون	قانون	لایحه	
تعهدات دولت در بازپرداخت طرح‌های بهینه‌سازی مصرف انرژی، گازرسانی، جمع‌آوری گازهای همراه و مشعل	۴۱۰۰۰	۸۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰	۲۰
تعهدات سوخت صرفه‌جویی شده در نیروگاه‌ها	-	-	-	۳۰۰۰۰	-
حمایت از طرح‌های توسعه، نگهداشت و حفظ ظرفیت تولید، انتقال و پخش فرآورده‌های نفتی (با نرخ محاسباتی مالیات صفر)	۱۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۰۰۰۰	۹۵۱۳۵	۳۷۵٫۶
مجموع مصارف حمایت از تولید در بخش انرژی	۵۶۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰	۲۴۵۱۳۵	۱۰۴٫۲
سهم مجموع مصارف حمایت از تولید در بخش انرژی از کل مصارف غیرهدفمندی	۵٫۲	۸٫۱	۱۲٫۵	۸٫۹	-

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۱. موضوع ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید رقابت‌پذیر و ارتقای نظام مالی کشور مصوب ۱۳/۲/۲۰ ۹۴

۲. موضوع ماده (۱۲) قانون رفع موانع تولید و ماده (۶۱) قانون اصلاح الگوی مصرف

در مجموع، در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، برای حمایت از تولید در بخش انرژی مبلغ ۲۴۵،۱۳۵ میلیارد ریال در نظر گرفته شده که نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۱۰۴ درصد افزایش داشته است. بیشترین سهم این افزایش، مربوط به ردیف حمایت از طرح‌های توسعه، نگهداشت و حفظ ظرفیت تولید، انتقال و پخش فرآورده‌های نفتی به مبلغ ۹۵،۱۳۵ میلیارد ریال بوده که در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، نسبت به قانون بودجه سال ۱۳۹۹، رشدی بالغ بر ۳۷۶ درصد را داشته است.

۳-۱-۴- سایر

تأمین هزینه‌های آب، برق و گاز مدارس یکی از چالش‌های مهم مدارس دولتی بوده است. بر این اساس، از سال ۱۳۹۷ در قوانین بودجه سنواتی طرح معافیت مدارس از پرداخت هزینه‌های آب، برق و گاز اجرایی شد. در قانون بودجه ۱۳۹۷، ذیل بند (ی) تبصره (۶) به این امر اشاره شده است که کلیه مدارس وزارت آموزش و پرورش از پرداخت هزینه مصرفی آب، برق و گاز در سقف یک هزار میلیارد ریال و با رعایت الگوی مصرف معاف هستند. همچنین، بند (ح) تبصره (۹) قانون بودجه ۱۴۰۰، کلیه واحدهای آموزشی دولتی وزارت آموزش و پرورش را- در صورت رعایت الگوی مصرف- از پرداخت هزینه‌های آب، برق و گاز معاف کرده است.

در جدول تبصره (۱۴) قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۷ و ۱۴۰۰، به آموزش و پرورش بابت کمک هزینه‌های آب، برق و گاز مصرفی از محل منابع هدفمندی یارانه‌ها اعتباری صورت نگرفته است. نکته دیگر، سهم ثابت پرداختی به آموزش و پرورش بابت طرح معافیت از پرداخت هزینه‌های آب، برق و گاز است. به طوری که در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۸، ۱۳۹۹ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مبلغ ثابت ۱۰۰۰ میلیارد ریال- بابت طرح اشاره شده- در نظر گرفته شده است. همان‌طور که در جدول (۷) نشان داده شده است که این امر، سهم پرداختی به آموزش و پرورش را از کل مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها کاهش داده است.

جدول ۷: سهم پرداختی به آموزش و پرورش از کل مصارف غیرهدفمندی یارانه‌ها (۱۳۹۷-۱۴۰۱) / میلیارد ریال- درصد

۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	مصارف غیرهدفمندی
لایحه	قانون	قانون	قانون	قانون	
	-	۱۰۰۰	۱۰۰۰	-	اجرای معافیت مدارس از پرداخت هزینه‌های آب، برق و گاز مصرفی
۰،۰۷	-	۰،۱۰	۰،۱۲	-	سهم از کل مصارف غیرهدفمندی (%)

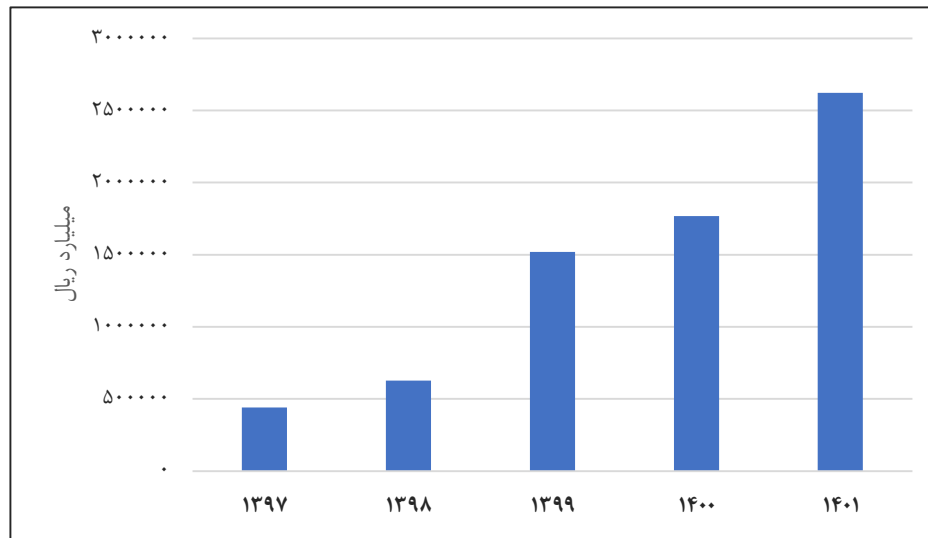
مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۳-۲- مصارف هدفمندی یارانه‌ها

بنابر قانون هدفمند کردن یارانه‌ها، به منظور جبران افزایش هزینه‌های ناشی از اصلاح قیمت حامل‌های انرژی برای خانوارها، تولیدکنندگان و بودجه عمومی دولت، تمهیداتی برای بازتوزیع منابع حاصله بین خانوارها،

تولیدکنندگان و دولت در نظر گرفته شده است. در واقع، مصارف هدفمندی یکی از مهم‌ترین اجزای ستون پرداختی‌های جدول تبصره (۱۴) است که بخش مصرف‌کنندگان را در بر می‌گیرند.

نمودار (۴)، مصارف هدفمندی یارانه‌ها را بر اساس قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

نمودار ۴: مصارف هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱
 مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

همان‌طور که ملاحظه می‌شود، مصارف هدفمندی در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، ۱۴۲٫۶ درصد نسبت به سال ۱۳۹۸ رشد داشته است. بخشی از رشد یاد شده در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، به دلیل طرح حمایت معیشتی خانوارها و بخشی نیز ناشی از مصارف یارانه‌ای و موارد مصارف جداول ۷ و ۹ (به ترتیب مربوط به بودجه دستگاه‌های سیاست‌گذار و برآورد اعتبارات ردیف‌های متفرقه) بوده است که دولت با رویکرد تجمیع یارانه‌ها به این بخش منتقل کرده است (پرهیزکاری و موسوی، ۱۳۹۸). بر اساس قانون هدفمندی یارانه‌ها، میزان مصارف هدفمندی ۵۰ درصد کل مصارف تبصره (۱۴) پیش‌بینی شده است؛ با این حال از سال ۱۳۹۹ سهم مصارف هدفمندی، فراتر از ۵۰ درصد رفته است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، سهم مصارف هدفمندی از کل مصارف، ۵۵٫۶ درصد بوده است. جدول (۸)، سهم مصارف هدفمندی از کل مصارف هدفمندی یارانه‌ها را نشان می‌دهد.

جدول ۸: سهم مصارف هدمندی از کل مصارف هدمندی یارانه‌ها / میلیارد ریال - درصد

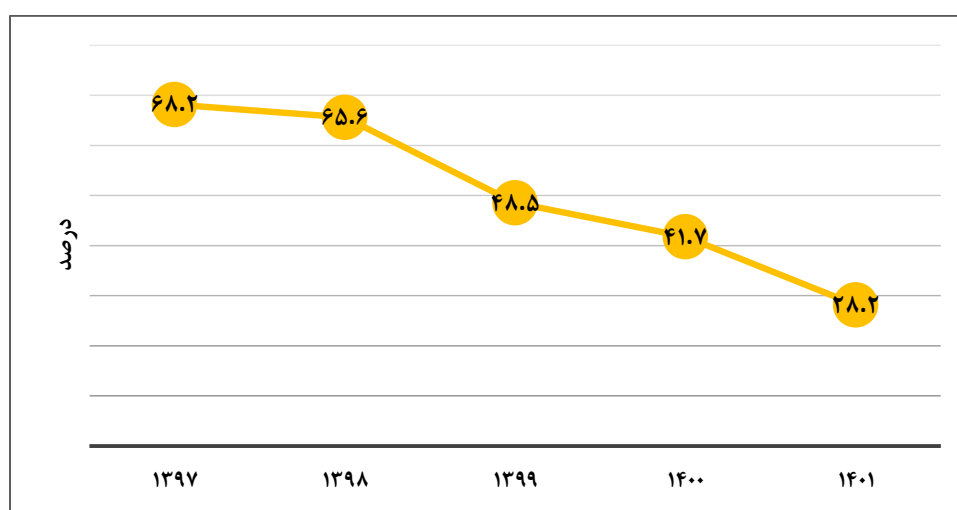
شرح	۱۳۹۷	۱۳۹۸	۱۳۹۹	۱۴۰۰	۱۴۰۱	رشد - درصد
	قانون	قانون	قانون	قانون	لایحه	
مصارف هدمندی	۴۴۰,۰۰۰	۶۲۶,۶۱۵	۱,۵۲۰,۲۶۳	۱,۷۶۸,۰۶۵	۲,۶۲۱,۵۵۰	۴۸,۲
سهم از کل مصارف (%)	۴۴,۵	۴۴,۵	۶۰,۶	۵۲,۸	۵۵,۶	-

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۳-۲-۱- پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی و اجرای طرح معیشت

به استناد قانون هدمندی یارانه‌ها، دولت موظف است تا ۵۰ درصد از خالص وجوه حاصل از اجرای این قانون را به پرداخت نقدی و غیرنقدی به خانوارها اختصاص دهد. اجرای طرح حمایت معیشتی خانوارها از سال ۱۳۹۹، به مصارف هدمندی جدول تبصره (۱۴) اضافه شد. هدف دولت از ارائه این طرح، کمک به خانوارهای متوسط و کم‌درآمد بوده است.

در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، اعتبار جداگانه‌ای بابت اجرای طرح حمایت معیشتی خانوارها در ردیف بودجه تعریف شده بود، اما در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، پرداخت نقدی، غیرنقدی یارانه‌ها و طرح حمایت معیشتی خانوار، یک ردیف بودجه را به خود اختصاص داده‌اند. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مبلغ ۳۱۰,۰۰۰ میلیارد ریال بابت اجرای طرح معیشت و ۴۲۸,۰۰۰ میلیارد ریال بابت پرداخت نقدی و غیرنقدی یارانه‌ها (مجموعاً ۷۳۸,۰۰۰ میلیارد ریال) در نظر گرفته شده است. مبالغ مذکور از قانون بودجه سال ۱۳۹۸ تا لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ثابت و بدون تغییر مانده‌اند.

نمودار ۵: سهم پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی و طرح حمایت معیشتی خانوار از کل پرداختی هدمندی یارانه‌ها، ۱۴۰۱-

۱۳۹۷

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

همان‌طور که در نمودار (۵) مشخص است، سهم پرداخت یارانه نقدی، غیرنقدی و طرح حمایت معیشتی خانوار از کل پرداختی هدفمندی یارانه‌ها در قوانین بودجه سنواتی روند کاهشی داشته و از ۶۸,۲ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به ۲۸,۲ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رسیده است.

از آنجایی که سهم مصارف هدفمندی از کل مصارف، از ۴۴,۵ درصد در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به ۵۵,۶ درصد در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ رسیده است؛ و همچنین تعداد ردیف‌های مربوط به مصارف هدفمندی از ۴ در قانون بودجه سال ۱۳۹۷ به ۱۴ در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ افزایش داشته است، از این‌رو، به نظر می‌رسد رویکرد دولت، تغییر رویه از پرداخت نقدی به سایر سیاست‌های حمایتی موضوع ردیف‌های مصارف هدفمندی جدول تبصره (۱۴) است.

تخصیص منابع ثابت به مصارف پرداخت یارانه نقدی، غیرنقدی و طرح حمایت معیشتی در کنار حذف سه دهک بالای درآمدی صورت می‌پذیرد. در این راستا، وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی نسبت به شناسایی سه دهک بالای درآمدی یارانه‌بگیران از طریق پایگاه اطلاعات رفاه ایرانیان اقدام کرده است.

در سال ۱۳۹۸، وزارت تعاون کار و رفاه اجتماعی با استفاده از کلیه بانک‌های اطلاعاتی در اختیار، طی دو مرحله در ماه‌های شهریور و مهر آن سال، نسبت به ارسال مشخصات تعداد ۲۶۲,۹۷۹ خانوار شامل ۱,۰۰۵,۱۲۴ نفر به سازمان هدفمندی‌سازی جهت حذف یارانه ایشان اقدام کرده است. با این حال، طبق گزارش تفریغ بودجه ۱۳۹۸، دولت همچنان موفق به حذف سه دهک بالای درآمدی از فهرست یارانه‌بگیران در آن سال نشده است.

بر اساس گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۹، از مجموع ۷۶,۸۵۵,۱۳۴ نفر از افراد یارانه‌بگیر، ۲۳,۰۳۳,۵۰۵ نفر جزء سه دهک بالای درآمدی شناسایی شده‌اند؛ اما وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در خصوص اعلام خانوارهای شناسایی‌شده به سازمان هدفمندی‌سازی یارانه‌ها جهت حذف از لیست یارانه‌بگیران در سال مزبور اقدامی انجام نداده است. در واقع، با وجود تصریح به شناسایی سه دهک بالای درآمدی، همچنان در پایان سال ۱۳۹۹، خانوارهای شناسایی‌شده به سازمان هدفمندی‌سازی یارانه‌ها جهت حذف از لیست یارانه‌بگیران معرفی نشده‌اند.

با توجه به چالش‌هایی همچون عدم پذیرش عمومی حذف یارانه از سوی افرادی که یارانه آن‌ها حذف خواهد شد، تورم موجود در کشور، تغییر سیاست حمایتی دولت از تخصیص ارز ترجیحی به کالاهای اساسی و مواردی از این قبیل، به نظر می‌رسد که در سال آتی نیز پرداخت یارانه به شیوه‌های قبل ادامه یابد.

یکی از اهداف اصلی قانون هدفمندی یارانه‌ها، اصلاح قیمت حامل‌های انرژی نسبت به قیمت مرجع فوب خلیج فارس و بازتوزیع خالص وجوه حاصل از اجرای آن است. افزایش قیمت حامل‌های انرژی در ایران چندین مرتبه

اجرا شده است. به عنوان نمونه می‌توان به سهمیه‌بندی و افزایش قیمت سال ۱۳۸۶، اجرایی شدن قانون هدفمندی یارانه‌ها در دو فاز سال‌های ۱۳۸۹ و ۱۳۹۳ و یکسان‌سازی قیمت‌ها در سال ۱۳۹۴ اشاره کرد. همچنین در آبان ماه سال ۱۳۹۸، بر اساس مصوبه شورای عالی هماهنگی اقتصادی، قیمت بنزین به‌عنوان یکی از مهم‌ترین حامل‌های انرژی افزایش پیدا کرد و دولت متعهد شد تا منابع حاصل از آن را به اقشار نیازمند بازتوزیع نماید.

با در نظر گرفتن چهار گروه از حامل‌های انرژی شامل گاز طبیعی در بخش خانگی، فرآورده‌های نفتی در بخش خانگی و بنزین و گاز طبیعی در بخش حمل‌ونقل، دهک دهم درآمدی حدود ۳ برابر دهک اول درآمدی، بیشتر از یارانه‌های درآمدی بهره‌مند شده است.^۱ همچنین دهک‌های کم‌درآمدتر، در هزینه‌های زندگی وابستگی بیشتری به یارانه‌های انرژی دارند. به زبان ساده‌تر این گروه‌ها با افزایش قیمت حامل‌های انرژی فشار بیشتری را متحمل خواهند شد (کیانی و همکاران، ۱۴۰۰). از این‌رو، نظر به اینکه میزان پرداخت یارانه نقدی و غیرنقدی در قوانین بودجه سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰ و همچنین لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ثابت مانده است؛ بنابراین، طرح و اجرای سیاست‌های حمایتی از دهک‌های درآمدی پایین‌تر از سوی دولت ضروری است.

۳-۲-۲- کاهش فقر مطلق خانوارهای تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی

به استناد ماده (۷۹) قانون برنامه ششم توسعه، دولت موظف است در طول اجرای قانون برنامه علاوه بر پرداخت یارانه فعلی، سالانه حداقل مستمری خانوارهای مددجویان تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی را متناسب با سطح محرومیت بر مبنای متوسط بیست درصد حداقل دستمزد مصوب شورای عالی کار، در چهارچوب بودجه سنواتی و از محل درآمد قانون هدفمند کردن یارانه‌ها با حذف خانوارهای پردرآمد، پرداخت کند.

در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۹ و ۱۴۰۰، در ردیف مربوط به کاهش فقر مطلق، بابت قانون حمایت از معلولین و قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران اعتبار در نظر گرفته شده و در مقابل، سهم زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست از این ردیف حذف شده است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، اعتبار در نظر گرفته شده برای زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست ذیل ردیف مربوط به سازمان تأمین اجتماعی (ردیف ۱۶) آورده شده است. همچنین، اجرای حمایت از معلولین و یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی ردیف جداگانه‌ای را به خود اختصاص داده است.

۱. در میان سهمی که دهک‌های درآمدی از یارانه انرژی به خود اختصاص داده‌اند، در دهک‌های کم‌درآمدتر درآمدی سهم گاز و فرآورده‌های نفتی بیشتر است و در عوض، در دهک‌های پردرآمد، سهم گاز طبیعی و بنزین در بخش حمل‌ونقل سهم بیشتری از یارانه‌های انرژی را داراست.

جدول (۹)، ردیف مرتبط با کاهش فقر مطلق در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ را نشان می‌دهد. از آنجایی که اجزای ردیف مربوطه در سال‌های مورد بررسی متفاوت است، امکان مقایسه و محاسبه نرخ رشد آن وجود ندارد.

جدول ۹: ردیف کاهش فقر مطلق در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱

سال	عنوان ردیف	مبلغ - میلیارد ریال
۱۳۹۷	کاهش فقر مطلق خانوارهای هدف از طریق افزایش پرداخت به خانوارهایی که درآمد آنها کمتر از خط حمایتی کمیته امداد خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور است (طبق ماده (۷۹) قانون برنامه ششم توسعه اقدام شود).	۷۰,۰۰۰
۱۳۹۸	کاهش فقر مطلق خانوارهای هدف از طریق افزایش پرداخت به خانوارهایی که درآمد آنها کمتر از خط حمایتی مددجویان و پشت نوبتی‌های کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی کشور می‌باشد و بیمه زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست سه هزار میلیارد ریال از اعتبار این ردیف برای بیمه زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست اختصاص می‌یابد (از ابتدای سال ۱۳۹۸).	۸۴,۰۰۰
۱۳۹۹	کاهش فقر مطلق خانوارهای تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی حداقل نود و پنج درصد اعتبار این ردیف و باقیمانده برای اجرای قانون حمایت از حقوق معلولان، اجرای ماده (۶) قانون حمایت از حقوق معلولان ^۱ و اجرای تبصره ذیل ماده (۳۸) قانون جامع خدمات‌رسانی به ایثارگران ^۲	۱۵۵,۵۰۰
۱۴۰۰	کاهش فقر مطلق خانوارهای تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی (۱۶۰۰۰)، اجرای قانون حمایت از معلولین (۱۷۰۰۰)، یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی (۵۰۰۰)، اجرای تبصره ذیل ماده ۳۸ قانون جامع خدمات‌رسانی ایثارگران (۵۰۰۰)، کمک به مابه‌التفاوت سود تسهیلات رزمندگان موضوع بند «الف» ماده (۸۹) قانون برنامه ششم توسعه ^۳ (۵۰۰۰)، کمک به مستمری رزمندگان معسر (۱۶۶۸۰)	۱۶۴,۶۸۰
۱۴۰۱	کاهش فقر مطلق خانوارها تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) (۸۸,۸۲۵) و سازمان بهزیستی (۳۸,۷۷۵)، پرداخت مستمری و پشت نوبتی‌ها (۴۱,۲۰۵) و سایر خدمات حمایتی مددجویان (۴۷,۲۹۵)، کمیته امداد امام خمینی (ره) - پرداخت مستمری و پشت نوبتی‌ها (۹۳,۰۰۰) و سایر خدمات حمایتی مددجویان (۴۷,۵۰۰)	۳۵۶,۶۰۰

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

- طبق ماده فوق وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی مکلف است پوشش بیمه سلامت افراد دارای معلولیت تحت پوشش سازمان را به‌گونه‌ای تأمین کند که علاوه بر تأمین خدمات درمانی مورد نیاز این افراد، خدمات توانبخشی جسمی و روانی افراد دارای معلولیت را پوشش دهد.
- بر اساس تبصره فوق، حقوق وظیفه جانبازان غیرحالت اشتغال مشمول قوانین نیروهای مسلح بر اساس مقررات مربوط در نیروهای مسلح محاسبه و توسط نیروی مربوط پرداخت می‌شود.
- به استناد این بند، بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران موظف است در طول اجرای قانون برنامه، سالانه نسبت به ارائه تسهیلات مسکن فقط یک بار با سود حداکثر چهار درصد به تعداد پنجاه هزار نفر به رزمندگان دارای حداقل شش ماه سابقه حضور در جبهه و آزادگان یا حداقل سه ماه اسارت که فاقد مسکن ملکی می‌باشند و تاکنون مسکن، زمین یا تسهیلات مسکن دریافت ننموده‌اند از طریق بانک‌های عامل اقدام کند. مابه‌التفاوت سود مذکور تا سقف نرخ مصوب شورای پول و اعتبار مطابق بودجه سنواتی توسط دولت تأمین و به بانک‌های عامل پرداخت می‌شود.

۳-۲-۳- ماده (۴۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)

طبق ماده (۴۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲)، به منظور تحقق شاخص عدالت در سلامت و کاهش سهم هزینه‌های مستقیم مردم به حداکثر معادل سی درصد هزینه‌های سلامت، ایجاد دسترسی عادلانه مردم به خدمات بهداشتی و درمانی، کمک به تأمین هزینه‌های تحمل‌ناپذیر درمان، پوشش دارو، درمان بیماران خاص و صعب‌العلاج، تقلیل وابستگی گردش امور واحدهای بهداشتی و درمانی به درآمد اختصاصی و کمک به تربیت، تأمین و پایداری نیروی انسانی متخصص مورد نیاز، ده درصد خالص کل وجوه حاصل از اجرای قانون هدفمند کردن یارانه‌ها علاوه بر اعتبارات بخش سلامت افزوده و به حساب درآمد اختصاصی وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی واریز می‌شود.

ردیف مربوط به ماده فوق، از سال ۱۳۹۷ در مصارف هدفمندی قانون بودجه گنجانده شد. این ردیف در راستای اجرای بند (الف) ماده ۷۰ قانون برنامه ششم توسعه است. به موجب این ماده، دولت مکلف شده است تا برای تمامی آحاد جمعیت کشور، بیمه سلامت را اجباری کند.

جدول ۱۰: سلامت عمومی در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱/میلیارد ریال-درصد

رشد- درصد	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	۱۳۹۸	۱۳۹۷	مصارف هدفمندی
	لایحه	قانون	قانون	قانون	قانون	
۶	۳۲۰,۰۰۰	۳۰۲,۰۰۰	۵۲,۰۰۰	۴۹,۰۰۰	۳۷,۰۰۰	ردیف مربوط به سلامت عمومی

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۷ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

تبصره (۱۴) یکی از تبصره‌های مهم در حوزه بهداشت و سلامت است. در ردیف ۱۴ جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، از مجموع ۳۲۰,۰۰۰ میلیارد ریال اعتبار در نظر گرفته شده برای حوزه بهداشت و سلامت، ۵۵,۰۰۰ میلیارد ریال (۱۷ درصد) به ماده (۴۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی (۲)، ۲۰۷,۳۰۳ میلیارد ریال (۶۵ درصد) به سازمان بیمه سلامت ایران و مابقی به میزان ۵۷,۶۹۷ میلیارد ریال (۱۸ درصد) به وزارت بهداشت، درمان و آموزش پزشکی تعلق می‌گیرد. همچنین، ردیف مربوط به بهداشت عمومی در مصارف هدفمندی یارانه‌ها در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به سال گذشته ۶ درصد افزایش یافته است.

۳-۲-۴- سازمان تأمین اجتماعی

در ردیف (۱۶) ستون مصارف جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه ۱۴۰۱، ردیفی با عنوان سازمان تأمین اجتماعی لحاظ شده است که شامل حق بیمه سهم دولت اقشار خاص (از جمله رانندگان حمل و نقل درون‌شهری و برون‌شهری، قالببافان، زنبورداران و شاغلان صنایع دستی شناسه‌دار و زنان سرپرست خانوار و بدسرپرست،

راهنمایان گردشگری و صیادان شمال و جنوب و باربران و خادمین مساجد و ۲ درصد حق بیمه درمان پایه ایثارگران بازنشسته) است.

ردیف حق بیمه سهم دولت اقشار خاص، به استناد ماده (۸) قانون هدفمند کردن یارانه‌ها^۱ ایجاد و از سال ۱۳۹۸ در قوانین بودجه سنواتی لحاظ شده است. از آنجایی که اجزای این ردیف در سال ۱۳۹۸ با سال‌های بعد متفاوت است؛ به همین دلیل در جدول (۱۱)، صرفاً به بررسی ردیف مذکور در سه سال اخیر پرداخته شده است. نکته قابل تأمل، کاهش ۵۰ درصدی ردیف حق بیمه سهم دولت اقشار خاص در لایحه بودجه ۱۴۰۱ و کاهش سهم آن از کل مصارف هدفمندی، نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ است.

جدول ۱۱: ردیف مربوط به سازمان تأمین اجتماعی در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱/میلیارد ریال - درصد

رشد - درصد	۱۴۰۱	۱۴۰۰	۱۳۹۹	مصارف هدفمندی
	لایحه	قانون	قانون	
-۵۰	۳۰,۰۰۰	۶۰,۰۰۰	۵۵,۲۵۰	ردیف مربوط به سازمان تأمین اجتماعی
-	۱,۱۴	۳,۳۹	۳,۶۴	سهم از کل مصارف هدفمندی (درصد)

مأخذ: قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۳۹۹ تا ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۳-۲-۵- جبران اصلاح نرخ کالاهای اساسی، دارو، یارانه نان و خرید تضمینی گندم؛ یارانه نهاده‌های

کشاورزی، تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوط

تولید گندم از دیرباز تاکنون جزء ضروری‌ترین محصولات کشاورزی محسوب شده و دارای ارزش استراتژیک در سیاست‌ها و روابط خارجی کشورهای جهان است. بر این اساس، یکی از سیاست‌های توسعه بخش کشاورزی به‌ویژه افزایش تولید گندم در کنار افزایش عملکرد و افزایش سطح زیرکشت این محصول، پرداخت یارانه بوده است.

ماده (۴) قانون هدفمندی یارانه‌ها به هدفمند کردن یارانه گندم و ماده (۵) به تخصیص یارانه آرد و نان اشاره دارند.^۲ در همین راستا، دولت در قوانین بودجه سنواتی سال‌های ۱۴۰۰-۱۳۹۷ ردیفی را در جدول تبصره (۱۴) به یارانه نان و خرید تضمینی گندم اختصاص داده است.

۱. طبق این ماده دولت مکلف است ۳۰ درصد خالص وجوه حاصل از اجرای این قانون را برای پرداخت کمک‌های بلاعوض، یا یارانه سود تسهیلات و یا وجوه اداره شده هزینه کند.

۲. ماده ۴- دولت موظف است به تدریج تا پایان برنامه پنج‌ساله پنجم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، نسبت به هدفمند کردن یارانه گندم، برنج، روغن، شیر، شکر، خدمات پستی، خدمات هواپیمایی و خدمات ریلی (مسافری) اقدام نماید.

در ردیف ۱۷ لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، در کنار یارانه نان و خرید تضمینی گندم، گزاره جبران اصلاح نرخ کالاهای اساسی و دارو لحاظ شده است. مجموع مبلغ در نظر گرفته شده برای این ردیف، ۱۰,۰۶۰,۰۰۰ میلیارد ریال بوده است. بر اساس ردیف ۱۷ جدول مصارف هدفمندی یارانه‌های تبصره (۱۴)، ارز ترجیحی (ارز ۴۲۰۰ تومانی) در سال ۱۴۰۱ حذف خواهد شد.

حذف ارز ترجیحی یکی از تصمیمات مهم دولت برای سال ۱۴۰۱ است. لازم به ذکر است که این مهم اگر در کنار یک سیاست حمایتی جدی اعمال شود، آثار مثبتی همچون تقویت تولید ملی و تحدید فساد و رانت‌جویی به همراه خواهد داشت. در مقابل، در صورت عدم جایگزینی آن با یک سیاست حمایتی قوی می‌تواند پیامدهای اقتصادی-اجتماعی عديده‌ای برای جامعه به همراه داشته باشد. به‌عنوان نمونه، حذف ارز ترجیحی در کوتاه‌مدت به علت افزایش قیمت نهاده‌های وارداتی برای تولیدکنندگان، می‌تواند منجر به تعطیلی بنگاه‌های تولیدی و یا جهش قیمت‌ها شود. این پیامدهای منفی در بستر سیاست‌های حمایتی برای تولیدکنندگان و مصرف‌کنندگان خنثی می‌گردد. در بلندمدت، حذف ارز ترجیحی موجب افزایش رقابت‌پذیری و تقویت تولید می‌شود. همچنین، یکی دیگر از جنبه‌های حمایت از تولید با حذف ارز ترجیحی، از بین رفتن زمینه‌های قاچاق کالاهایی است که پیش‌تر به آن‌ها ارز ترجیحی تعلق گرفته است.

ردیف ۱۸ در ستون مصارف هدفمندی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، به یارانه نهاده‌های کشاورزی، تنظیم بازار کالاهای اساسی و ضروری و تأدیه تعهدات مربوط اختصاص دارد که مبلغ در نظر گرفته شده برای آن، ۴۰,۰۰۰ میلیارد ریال است. در قانون بودجه سال ۱۳۹۹، اعتبار در نظر گرفته شده برای ردیف اشاره شده، ۳۴,۵۰۰ میلیارد ریال بوده است. از این‌رو، ۱۶ درصد اعتبار این ردیف در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ افزایش یافته است.

۳-۲-۶- یارانه شیر مدارس؛ یارانه کتب درسی

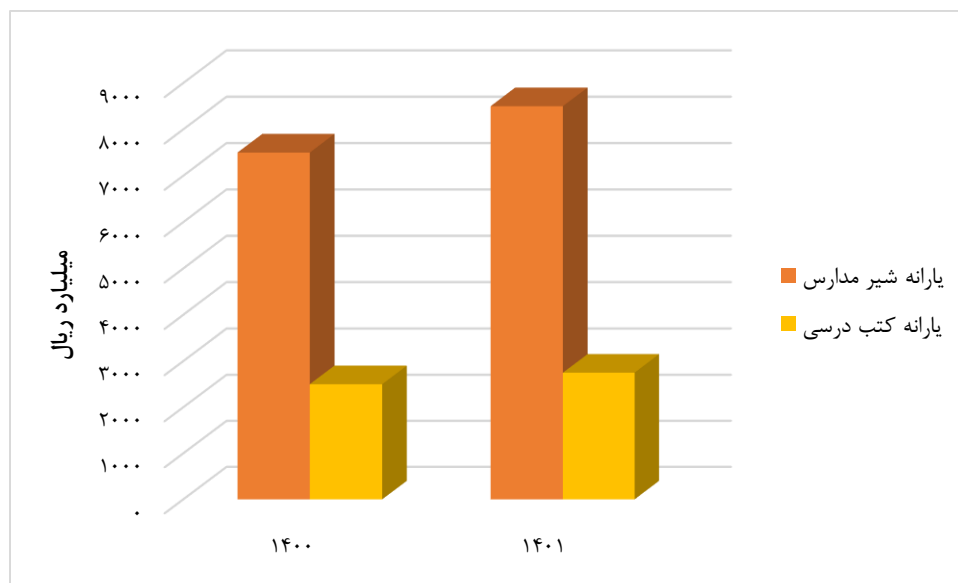
افزایش سرانه‌ی مصرف شیر یک امر بسیار مهم در ارتقای شاخص سلامتی و کاهش هزینه‌های درمان است. پس از تصویب قانون هدفمندی یارانه‌ها و هدفمند کردن یارانه شیر (ماده (۴) قانون مذکور)، توزیع رایگان شیر در مدارس متوقف شد. دولت در اقدامی مهم، در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، برای توزیع شیر در مدارس اعتباری را از محل هدفمندی یارانه‌ها در نظر گرفته است. مبلغ این اعتبار برای سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، به ترتیب ۷۵۰۰ و ۸۵۰۰ میلیارد ریال بوده است. در واقع، اعتبار ردیف ۱۵، لایحه بودجه سال آینده نسبت به قانون بودجه سال جاری، ۱۳ درصد افزایش داشته است.

ماده ۵- دولت موظف است یارانه آرد و نان را به میزانی که در لایحه بودجه سالیانه مشخص می‌شود با روش‌های مناسب در اختیار مصرف‌کنندگان متقاضی قرار دهد.

کتاب درسی از مهم‌ترین و در دسترس‌ترین رسانه‌های آموزشی است که نقش مؤثری را در نظام تعلیم و تربیت ایفا می‌کند. بسیاری از پژوهشگران، کتاب درسی را به عنوان یکی از رسانه‌های کارآمد و اثربخش آموزشی محسوب کرده‌اند که زمینه یادگیری و خودآموزی را برای فراگیران فراهم می‌کند (آل احمدی و شرفی ابقاء، ۱۳۹۵).

بر این اساس، دولت در قانون بودجه سال جاری و همچنین لایحه یاد شده، اعتباری را برای سازمان پژوهشی و برنامه‌ریزی آموزش به منظور کتاب‌های درسی در نظر گرفته است. مبلغ اعتبار برای سال‌های ۱۴۰۰ و ۱۴۰۱، به ترتیب ۲۵۰۰ و ۲۷۵۰ میلیارد ریال بوده که در سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰، ۱۰ درصد افزایش داشته است.

نمودار (۶)، یارانه شیر مدارس و یارانه کتاب‌های درسی را در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نشان می‌دهد.

نمودار ۶: یارانه شیر مدارس و یارانه کتب درسی را در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱/میلیارد ریال
 مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

۳-۲-۷- اجرای حمایت از معلولین و یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی

بر اساس قانون جامع حمایت از حقوق معلولان، دولت موظف است زمینه‌های لازم را برای تأمین حقوق معلولان، فراهم و حمایت‌های لازم را از آن‌ها به عمل آورد. اجرای حمایت از معلولین و یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی در قوانین بودجه سنوات گذشته ذیل ردیف کاهش فقر مطلق جدول تبصره (۱۴)،

لحاظ می‌گردید؛ اما در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ردیف جداگانه‌ای (ردیف ۲۰) برای این مهم در نظر گرفته شده است.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، برای اجرای حمایت از معلولین مبلغ ۲۸,۷۰۰ میلیارد ریال در نظر گرفته شده است که نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ (۱۷,۰۰۰ میلیارد ریال)، ۴۰ درصد کاهش داشته است. همچنین، اعتبار تخصیص یافته به یارانه سود تسهیلات مسکن دو معلول به بالای بهزیستی در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۵۵۰۰ میلیارد ریال است که نسبت به سال ۱۴۰۰ (۵۰۰۰ میلیارد ریال)، ۱۰ درصد افزایش داشته است.

۳-۲-۸- اجرای سایر مواد (۸) تا (۱۱) قانون هدمند کردن یارانه‌ها

ردیف ۲۱ از جدول تبصره (۱۴) لایحه بودجه سال ۱۴۰۰، به سایر مصارف درج شده در قانون هدمندی یارانه‌ها اشاره دارد که اعتبار در نظر گرفته شده برای آن، ۳۱,۵۰۰ میلیارد ریال بوده است. در قوانین بودجه سنوات گذشته، این ردیف در کنار حق بیمه سهم دولت اقشار خاص و سایر اهداف مندرج در ماده (۳۹) قانون برنامه ششم توسعه در قالب یک ردیف در نظر گرفته می‌شد؛ بنابراین، امکان مقایسه و محاسبه نرخ رشد آن نسبت به سالیان قبل وجود ندارد.

۳-۳- حمایت از تولید و اشتغال

بر اساس قانون هدمند کردن یارانه‌ها (مصوب سال ۱۳۸۸)، باید ۳۰ درصد از خالص منابع حاصله از هدمندی برای کمک به تولید استفاده شود. منابع و مصارف هدمندی یارانه‌های لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، چهار ردیف به تولید و اشتغال اختصاص داشته که سه ردیف از قانون بودجه سال ۱۴۰۰، کمتر است. همان‌طور که در جدول (۱۲) نشان داده شده است، مصارف مربوط به حمایت از تولید و اشتغال در لایحه یاد شده، حدود ۶۹ درصد نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰ افزایش داشته است.

جدول ۱۲: اجزای بخش حمایت از تولید و اشتغال در قانون بودجه ۱۴۰۰ و لایحه بودجه ۱۴۰۱/میلیارد ریال - درصد

رشد (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	اجزای بخش حمایت از تولید و اشتغال
	لایحه	قانون	
۵۰	۳,۰۰۰	۲,۰۰۰	خرید تضمینی چای
۱۱,۱	۵۰,۰۰۰	۴۵,۰۰۰	صندوق ملی مسکن بابت تأمین مسکن محرومین
-	۶۶۳,۹۰۰	۰	صندوق پیشرفت و عدالت ایران (توزیع ملی و استانی)

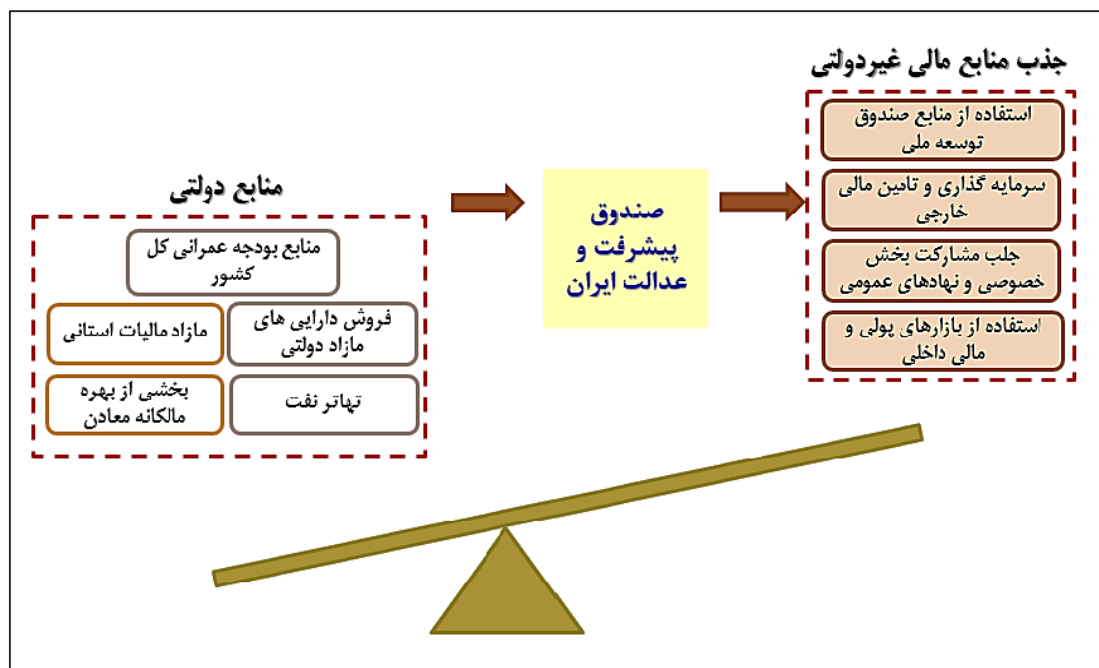
۱. لازم به ذکر است که در سال‌های قبل از ۱۴۰۰، مصارف مرتبط با حمایت از تولید و اشتغال به صورت تفکیک شده و شفاف در جدول تبصره (۱۴) درج نشده است، لذا امکان مقایسه و تشریح آن برای سال‌های گذشته میسر نیست.

رشد (درصد)	۱۴۰۱	۱۴۰۰	اجزای بخش حمایت از تولید و اشتغال
	لایحه	قانون	
۳۸,۳	۲۶,۰۰۰	۱۸,۸۰۰	خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی تأمین و خرید برق جزایر جنوب کشور
-	-	۳۴,۵۰۰	پرداخت یارانه نهادها، عوامل تولید، خرید تضمینی محصولات بخش کشاورزی از جمله زعفران
-	-	۳۲۰,۰۰۰	تولید و اشتغال (بند «الف» تبصره (۱۸) و بر اساس احکام
-	-	۹,۰۰۰	امور رفاهی و تغذیه دانشجویان
-	-	۱۰,۷۰۰	صندوق بیمه اجتماعی کشاورزان، روستاییان و عشایر
۶۸,۸	۷۴۲,۹۰۰	۴۴۰,۰۰۰	جمع

مأخذ: قانون بودجه سال ۱۴۰۰ و لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کشور

از مجموع ۷۴۲,۹۰۰ میلیارد ریال در نظر گرفته شده برای حمایت از تولید و اشتغال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، ۶۶۳,۹۰۰ میلیارد ریال (۸۹ درصد)، به صندوق پیشرفت و عدالت ایران تخصیص یافته است. در واقع، دولت در نظر دارد با هدف «رشد و پیشرفت کشور از طریق ارتقا بهره‌وری و توسعه سرمایه‌گذاری‌ها» بر پایه آمایش سرزمین و همچنین پروژه‌های دانش‌بنیان و پیشران، «صندوق کارآفرینی امید» را به «صندوق پیشرفت و عدالت ایران» تغییر نام داده و با تشکیل ۳۱ صندوق استانی تابعه، دور جدیدی از فعالیت‌های عدالت‌محور را آغاز کند. در این راستا صندوق پیشرفت و عدالت در هر استان تشکیل خواهد شد تا در به سامان رسیدن پروژه‌های نیمه‌تمام و ایجاد اشتغال و کمک به واحدهای تولیدی به مسئولان استانی کمک نماید. از این‌رو، در سال ۱۴۰۱ تأمین اعتبارات رشد اقتصادی در سطح استانی، از طریق تشکیل صندوق توسعه استانی صورت می‌پذیرد.^۱ شکل (۱)، استفاده اهرمی از منابع دولت برای رشد اقتصادی در صندوق رشد و پیشرفت ایران را نشان می‌دهد.

۱. شایان ذکر است که پیش از این، در ردیف ۲۲ جدول مصارف تبصره (۱۴) قانون بودجه سال ۱۳۹۸، اعتباری برای افزایش سرمایه و منابع صندوق کارآفرینی امید در نظر گرفته شده بود. بر اساس گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۸، مبلغ تخصیص یافته ۵۰۰,۰۰۰ میلیون ریال بوده است.

شکل ۱: استفاده اهرمی از منابع دولت برای رشد اقتصادی در صندوق رشد و پیشرفت ایران
 مأخذ: سازمان برنامه و بودجه کشور

سایر اجزای ردیف بخش حمایت از تولید و اشتغال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به سال ۱۴۰۰، رشدی نسبتاً ملایم و متعادلی را تجربه کرده است. در لایحه مزبور خرید تضمینی چای، ۵۰ درصد؛ صندوق ملی مسکن بابت تأمین مسکن محرومین، ۱۱،۱ درصد؛ و خرید تضمینی آب استحصالی و پساب تصفیه شده از بخش غیردولتی و تأمین و خرید برق جزایر جنوب کشور ۳۸،۲ درصد نسبت به ردیف مشابه در قانون بودجه سال ۱۴۰۰، رشد داشته است.

۴- مروری بر تفریح بودجه سال ۱۳۹۹؛ تبصره (۱۴)

قانون اساسی جمهوری اسلامی ایران همانند قوانین اساسی دیگر کشورها، بر پایه اصل تفکیک قوا، قوه مجریه را در مورد تحصیل و مصرف منابع مالی پاسخگو دانسته است. از این‌رو، قوه مجریه را درباره رعایت قوانین و مقررات حاکم بر تحصیل و مصرف منابع مالی و در حدود اختیاراتی که از طریق بودجه سالانه کل کشور و برنامه‌های پنج‌ساله توسعه تفویض می‌شود، در قبال نمایندگان مجلس شورای اسلامی و عموم مردم، ملزم به پاسخگویی دانسته است (باباجانی، ۱۳۹۰). در واقع، نظارت، یکی از چهار مرحله اصلی در فرایند بودجه‌ریزی است.^۱

تفریح بودجه به‌عنوان یکی از ابزارهای بسیار مهم مدیریت عمومی جامعه، نقش فوق‌العاده‌ای در کنترل عملیات گذشته دارد. همچنین یکی از منابع بسیار مهم اطلاعاتی برای برنامه‌ریزی‌های آینده است. تفریح بودجه نه تنها از نظر کمی اعتبارات مصوب را با هزینه‌های انجام شده کنترل می‌نماید، بلکه از نظر کیفی نیز توانایی یا عدم توانایی دولت را در انجام وظایف خود ارزیابی می‌کند. ضمناً مسئولین را در برنامه‌ریزی‌های آتی راهنمایی می‌نماید. بنابراین، یکی از راه‌های اعمال نظارت پارلمانی قوه مقننه بر اجرای بودجه و عملکرد دولت، از طریق گزارش تفریح بودجه و توسط دیوان محاسبات کشور صورت می‌گیرد^۲ (حیدری و همکاران، ۱۳۹۵).

بر اساس آخرین گزارش تفریح بودجه منتشر شده از سوی دیوان محاسبات کشور، در سال ۱۳۹۹ مبلغ ۱۲۵,۷۶۲,۹۳۷ میلیون ریال یارانه به ۷۶,۷۷۸,۳۵۰ نفر به‌صورت نقدی پرداخت شده است. هرچند وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی در سال ۱۳۹۹، تعداد ۲۳,۰۳۳,۵۰۵ نفر یارانه‌بگیر سه دهک بالای درآمدی را شناسایی کرده است، اما نسبت به معرفی خانوارهای شناسایی شده به سازمان هدفمندی جهت حذف از لیست یارانه‌بگیران اقدامی انجام نداده است.

در قانون بودجه سال ۱۴۰۰ کل کشور، وظیفه ثبت‌نام افرادی که موفق به بهره‌مندی از یارانه‌ها نشده‌اند، بر عهده وزارت تعاون، کار و رفاه اجتماعی گذاشته شده است. با این حال، از آنجایی که سازمان هدفمندی یارانه‌ها زیرساخت‌های لازم را برای تحقق این مهم نداشته است؛ از این‌رو در سال ۱۳۹۹، ثبت‌نام افرادی که موفق به بهره‌مندی یارانه‌ها نشده‌اند، صورت نپذیرفته است.

همان‌طور که در جزء (۲) بند (الف) تبصره ۱۴ قانون بودجه سال ۱۳۹۹ آورده شده بود، منابع حاصل از اصلاح قیمت بنزین نسبت به قیمت قبل از سهمیه‌بندی در سال ۱۳۹۸، مشمول عوارض و مالیات بر ارزش افزوده و

۱. فرآیند بودجه‌ریزی، شامل چهار مرحله تهیه و تنظیم، تصویب، اجرا و نظارت می‌باشد.

۲. دیوان محاسبات کشور طبق اصول ۱۰۱ تا ۱۰۳ قانون اساسی و متمم آن در سال‌های ۱۲۵۸ و ۱۲۸۶ هجری و شمسی موجودیت پیدا کرده و قانون آن، در دوره دوم ۲۳ صفر ۱۳۲۹ به تصویب رسیده است.

سهام چهارده و نیم درصد شرکت ملی نفت ایران نبوده است. در خصوص ردیف‌های مرتبط با منابع و مصارف جدول تبصره (۱۴) موضوع هذفمندی یارانه‌ها در گزارش تفریغ بودجه سال ۱۳۹۹، اطلاعاتی در دسترس نیست و گزارش آن به صورت محرمانه ارائه شده است.

۵- جمع‌بندی

موضوع یارانه حامل‌های انرژی و نحوه هدفمندکردن آن‌ها یکی از چالشی‌ترین موضوعات اقتصاد ایران طی دو دهه گذشته بوده است. از سال ۱۳۹۵ به این‌سو، منابع و مصارف هدفمندی یارانه‌ها ذیل تبصره (۱۴) قوانین بودجه سنواتی لحاظ می‌شود.

در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، منابع قانون هدفمند کردن یارانه‌ها نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، ۴۱ درصد رشد داشته است. سهم عمده این افزایش به منابع حاصل از فروش داخلی گاز طبیعی با احتساب عوارض و مالیات ارزش افزوده اختصاص دارد؛ به طوری که دریافتی‌های مذکور در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ نسبت به قانون بودجه سال ۱۴۰۰، به میزان ۱۱۱ درصد رشد داشته و از حدود ۴۰۱ هزار میلیارد ریال به ۸۴۷ هزار میلیارد ریال رسیده است.

بر اساس قانون هدفمند کردن یارانه‌ها (مصوب سال ۱۳۸۸)، سه محل (یارانه نقدی، کمک به تولید و کمک به دولت) برای مصارف هدفمندی در نظر گرفته شده است. در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، مصارف غیرهدفمندی به ترتیب، ۲۸٫۵ درصد و ۷۱٫۵ درصد از مصارف هدفمندی یارانه‌ها و حمایت از تولید و اشتغال را به خود اختصاص داده است.

اهم ردیف‌های مصارف تبصره (۱۴) عبارتند از: افزایش اعتبارات برنامه مقابله با فقر مطلق خانوارها تحت حمایت کمیته امداد امام خمینی (ره) و سازمان بهزیستی (۳۵۶٫۶۰۰ میلیارد ریال)، افزایش ۶ درصدی یارانه حوزه سلامت مطابق با ماده (۴۶) قانون الحاق برخی مواد به قانون تنظیم بخشی از مقررات مالی دولت (۲) (۳۲۰٫۰۰۰ میلیارد ریال)، یارانه نان، گندم، دارو و تجهیزات مصرفی پزشکی و نهاده‌های کشاورزی (۱٫۰۴۶٫۰۰۰ میلیارد ریال)، منابع حمایت از تولید در بخش انرژی (۲۴۰٫۰۰۰ میلیارد ریال)، منابع برای حمایت از تولید و اشتغال (۴۶۰٫۰۰۰ میلیارد ریال) و پیش‌بینی منابع در قالب صندوق پیشرفت و عدالت ایران (ملی و استانی) (۶۶۳٫۹۰۰ میلیارد ریال).

از نقاط قوت لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، تغییر رویکرد از ردیف‌محوری به برنامه‌محوری است. در این راستا، ۸۹ درصد از مجموع اعتبار در نظر گرفته شده برای حمایت از تولید و اشتغال در لایحه بودجه سال ۱۴۰۱، به صندوق پیشرفت و عدالت ایران تخصیص یافته که بر پایه آمایش سرزمین و همچنین پروژه‌های دانش‌بنیان و پیشران ایجاد شده است.

منابع

- احمدزاده، لادن (۱۳۹۳). اثرات حذف یارانه نقدی دهک‌های پردرآمد بر رفاه اجتماعی، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تهران.
- آل احمدی، مریم و افسانه شرفی ابقاء (۱۳۹۵). اهمیت و لزوم استفاده از کتاب درسی به‌روز در فرآیند یاددهی یادگیری، کنفرانس ملی دانش و فناوری روانشناسی، علوم تربیتی و جامع روانشناسی ایران.
- عابدی، مهدی (۱۳۹۴). اقتصاد سیاسی هذفمند کردن یارانه‌ها (۱۳۹۲-۱۳۸۴)، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- استوار محمودآبادی، فاطمه (۱۳۹۶). بررسی تأثیر هذفمندسازی یارانه‌ها بر توزیع درآمد روستاییان، پایان‌نامه کارشناسی ارشد، دانشگاه تربیت مدرس.
- باباجانی، جعفر (۱۳۹۰)، بررسی تطبیقی فراز و فرود ایفاء و ارزیابی مسئولیت پاسخگویی مالی از طریق گزارشگری مالی دولتی در سده گذشته، دانش حسابرسی، سال یازدهم، شماره پیاپی ۴۴.
- پرمه، زورار و خلیل حیدری (۱۳۸۵). تعیین خانوارهای نیازمند از بی‌نیاز با استفاده از آزمون تقریب میانگین (در راستای هذفمند کردن یارانه‌ها در ایران)، فصلنامه پژوهشنامه بازرگانی، سال یازدهم، شماره ۴۱.
- پرهیزکاری، سیدعباس و مریم موسوی (۱۳۹۸). بررسی لایحه بودجه سال ۱۳۹۹ کل کشور؛ هذفمند کردن یارانه‌ها (تبصره ۱۴)، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، معاونت پژوهش‌های زیربنایی و امور تولیدی، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، شماره مسلسل: ۳۱۰۱۶۸۱۸.
- حیدری، داریوش، حسن الماسی و محمود دهگان (۱۳۹۵). بررسی تأثیر گزارش تفریغ بودجه دیوان محاسبات کشور در اعمال نظارت بر عملکرد مالی دولت و اثربخشی بودجه‌های سالیانه، نشریه دانش حسابداری، سال شانزدهم، شماره ۶۳.
- شناسنامه قانون (۱۴۰۰/۹/۲۰). سند تحول دولت، <https://shenasname.ir>
- صابری، علی (۱۴۰۰) بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، بخش برق، مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی، دفتر مطالعات انرژی، صنعت و معدن، شماره مسلسل: ۳۱۰۱۷۹۵۶.
- کلانتری، عباس و عباس رحیمی (۱۳۷۵). بررسی اقتصادی یارانه، موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی، چاپ سوم.
- کیانی‌ده‌کیانی، محمد، جمال کاکائی و افسانه شرکت (۱۴۰۰). سنجش آثار تعدیل قیمت حامل‌های انرژی در بخش‌های اقتصادی و خانوارها، گزارش شماره ۲۵۴، تهران: مرکز پژوهش‌های توسعه و آینده‌نگری،
- مرکز پژوهش‌های مجلس شورای اسلامی (۱۳۸۵). کاربرد یارانه در اقتصاد، دفتر مطالعات اقتصادی، شماره مسلسل ۷۹۲۴.
- معماریان، محمدحسین، میثم خسروی، محمدرشاد اصفهانی و مجتبی‌اسلامیان (۱۴۰۰). بررسی لایحه بودجه سال ۱۴۰۱ کل کشور، کلیات بودجه، دفتر مطالعات بخش عمومی، شماره مسلسل ۱۷۹۲۳.
- مهربانی، فاطمه (۱۳۹۴). بررسی هذفمند کردن یارانه‌ها بر بخش‌های مختلف اقتصاد و ارائه راهکارهایی برای کاهش این پیامدها، نشریه اقتصاد توسعه و برنامه‌ریزی، سال چهارم، شماره ۲.
- میز نفت (۱۴۰۰/۱۰/۷). معضلی به نام تبصره ۱۴، <https://www.mizenaft.com>